

Kaisa Pulliainen ja Maarit Viitanen

Sosionomin osaaminen varhaiskasvatuksessa

Esite varhaiskasvatuksen työntekijöille

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
28.10.2011

Tekijät Otsikko	Kaisa Pulliainen ja Maarit Viitanen Sosionomin osaaminen varhaiskasvatuksessa: Esite varhaiskasvatuksen työntekijöille
Sivumäärä Aika	31 sivua + 2 liitettä 28.10.2011
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaajat	Lehtori Aini Ronkainen Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
TIIVISTELMÄ <p>Opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä sosionomin (AMK) osaamista ja vahvuuksia varhaiskasvatuksessa tunnetummaksi. Selvennämme sosionomin koulutustaustaa, kelpoisuutta toimia lastentarhanopettajan tehtävissä sekä kompetenssialueita ja varhaiskasvatuksen osaamista. Sosionomin koulutus on laaja-alainen ja antaa valmiuksia moneen eri sosiaalialan työhön, joten haluamme kuvata sosionomien valmiuksia toimia varhaiskasvatuksen työkentällä.</p> <p>Kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, joka sisältää kirjallisen osuuden lisäksi esitteen sosionomin osaamisesta varhaiskasvatuksessa. Esite on suunnattu pääasiassa päiväkotien johtajille, mutta se on hyödyllinen kaikille päivähoitossa työskenteleville. Siinä kerrotaan sosionomin osaamisesta sosionomin koulutusta ja vahvuuksia käsittelevän kirjallisuuden kautta. Esite on hyödyksi päiväkodin johtajille, sillä näin sosionomikoulutuksen sisältö tulee tutummaksi ja he voivat hyödyntää sosionomin vahvuuksia paremmin.</p> <p>Taustatiedon kartoittamiseksi ja työelämän tarpeiden selville saamiseksi haastattelimme kahta päiväkodin johtajaa, jotka toimivat johtotehtävissä. Toteutimme haastattelun parihaastatteluna. Selvitimme johtajien näkemyksiä siitä, mitä tietoa he tarvitsevat sosionomin vahvuuksista päivähoitossa.</p> <p>Lopullinen tuotos esitteestä tallennettiin sähköiseen muotoon, jotta sitä voidaan päivittää ja muokata sekä levittää varhaiskasvatuksen työkentällä.</p>	
Avainsanat	Sosionomi (AMK), lastentarhanopettaja, kelpoisuus, koulutus, osaaminen, varhaiskasvatus

Authors	Kaisa Pulliainen and Maarit Viitanen
Title	Bachelors' of Social Services knowledge in Early Childhood Education: a Brochure to Daycare Employees
Number of Pages	31 pages + 2 appendices
Date	Autumn 2011
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Aini Ronkainen, Senior Lecturer Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer
<p>ABSTRACT</p> <p>The aim of this study was to make the strengths and competence of Bachelors of Social Services in early childhood education more well-known. The purpose was to investigate Bachelors' of Social Services educational background, qualification to work as a kindergarten teacher, competence areas and knowledge of early childhood education. The education and degree of Bachelors of Social Services is wide-ranging, and it gives skills to work in several fields of Social Services; therefore we wanted to emphasize the Bachelors' of Social Services skills to work in early childhood education.</p> <p>Our study was a practice-based thesis. In addition to the theoretical background this study included a brochure of Bachelors' of Social Services competences in early childhood education. The brochure is primarily directed to kindergarten managers but it is also useful to all employees in daycare. It explains the competences of Bachelors of Social Services through literature which deals with the education and strengths of Bachelors of Social Services. The brochure is useful to kindergarten managers and working life so that they can become more familiar with the education of Bachelors of Social Services and can better utilize the strengths of Bachelors of Social Services.</p> <p>In order to get background information and find out the needs of working life we interviewed two kindergarten managers. We performed the interview as a pair interview and our purpose was to find out the kindergarten managers' point of view about what kind of information they needed of Bachelors' of Social Services knowledge in daycare.</p> <p>The final version of the brochure was saved in an electronic form so that it can be updated and modified later and it can be spread in the field of early childhood education.</p>	
Keywords	Bachelor of Social Services, kindergarten teacher, qualification, education, competence, early childhood education

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja lähtökohdat	2
3	Varhaiskasvatustyössä tarvittava osaaminen	4
3.1	Kaikille yhteinen osaaminen	5
3.2	Varhaiskasvatusosaaminen	6
3.3	Lastentarhanopettajan varhaiskasvatusosaaminen	8
4	Sosionomin (AMK) koulutus ja lastentarhanopettajan kelpoisuus	10
4.1	Sosionomin koulutus Metropolia Ammattikorkeakoulussa	10
4.2	Lastentarhanopettajan kelpoisuus	11
5	Sosionomin kompetenssialueet varhaiskasvatuksessa	14
5.1	Sosiaalialan eettinen osaaminen varhaiskasvatuksessa	15
5.2	Asiakastyön osaaminen varhaiskasvatuksessa	15
5.3	Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen varhaiskasvatuksessa	16
5.4	Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen varhaiskasvatuksessa	16
5.5	Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen varhaiskasvatuksessa	17
5.6	Johtamisosaaminen varhaiskasvatuksessa	17
6	Sosionomin osaamisprofiili	17
6.1	Ydinosaaminen	18
6.2	Erytisosaaminen	19
6.2.1	Teoreettisesti perusteltu ammatillinen asiantuntijuus	19
6.2.2	Kasvun tukemisen ja ohjaamisen taidot sekä yhteisöllinen osaaminen	20
6.3	Perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen osaaminen	20
6.4	Sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen	21
6.5	Moniammatillisen yhteistyön sekä johtamisen ja kehittämisen osaaminen	21
7	Opinnäytetyön toteutus	22
7.1	Suunnitteluvaihe ja kirjallisuustaustan selvitys	22
7.2	Päiväkodin johtajien haastattelut	24

7.2.1	Parihaastattelu	24
7.2.2	Parihaastattelun toteutus	25
7.2.3	Haastattelusta nousseet näkökulmat	25
7.3	Esitteen kokoaminen	26
8	Pohdinta ja yhteenveto	27

Liitteet

Liite 1. Kirje päiväkodin johtajille

Liite 2. Sosionomin osaaminen varhaiskasvatuksessa - Esite varhaiskasvatuksen työntekijöille

1 Johdanto

Sosionomin (AMK) koulutuksessa saadaan valmiuksia työskennellä sosiaalialan tehtävissä ja monipuolisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä, joilla edistetään yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia. Koulutuksen kuvailussa ei kuitenkaan eritellä, minkälaista varhaiskasvatuksen osaamista sosionomilla on valmistuttuaan.

Opinnäytetyömme tekee sosionomin (AMK) vahvuuksia ja osaamista varhaiskasvatuksessa tunnetummaksi. Kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, jossa kokosimme esitteen sosionomin osaamisesta varhaiskasvatuksessa ja sen lisäksi teimme raportin. Haluamme olla mukana tekemässä vielä hyvin uutta sosionomin koulutusta tunnetummaksi. Työelämän yhteistyökumppanina meillä toimi Helsingin kaupunki, jonne teimme esitteen.

Ennen sosionomin koulutusta sosiaalialalla oli opistoasteen koulutuksia, joihin kuuluivat kehitysvammaohjaajan, sosiaaliohjaajan, sosiaalikasvattajan ja diakonin tutkinnot. Diakonin tutkintoa lukuun ottamatta tutkinnot yhdistettiin sosiaalialanohjaajan tutkinnoksi vuosina 1996–1998. Opistoasteen koulutusta uudistettiin 1990-luvulla, jolloin perustettiin ammattikorkeakouluja eri koulutusaloille. Vuosina 1991–1999 oli käynnissä kokeiluvaihe uudistuksista. Lain ammattikorkeakouluista tullessa voimaan, alettiin ammattikorkeakouluja vakinaistaa vuonna 1995. Sosiaali- ja terveysala yhdistyivät yhdeksi koulutusalaksi ammattikorkeakoulutuksessa ja vuoden 1999 jälkeen alkoi valmistua sosionomeja (AMK). (Mäkinen – Raatikainen – Rahikka – Saarnio 2009: 13–14.)

Opinnäytetyössämme tuomme esille sosionomin osaamista päivähoitossa. Koska sosionomin (AMK) koulutus on vielä melko nuori, koimme, että päivähoidon yksiköille on hyvä tuoda esille sosionomin vahvuuksia. Sosionomin ammattinimike ei kerro, millä ammattialoilla sosionomi voi toimia. Koulutus on laaja-alainen ja se antaa valmiuksia moneen eri sosiaalialan työhön. Haluamme kertoa sosionomien valmiuksista toimia myös varhaiskasvatuksen työkentällä. Olemme toimineet työelämässä lastentarhanopettajan ammatissa jo jonkin aikaa ja huomanneet, että vaikka sosionomin

koulutus varhaiskasvatuksessa pohjautuukin sosiaaliskasvattajan tutkintoon, on päiväkodin henkilöstön tietämys koulutuksen tarjoamista ammatillisista kompetensseista vielä puutteellista.

Varhaiskasvatuksen työkentällä tarvitaan yhä enemmän erilaista erityisosaamista. Päivähoidossa erilaisen osaamisen hyödyntäminen on hyvin tärkeää, jotta voidaan parhaiten vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin. Sosionomin tutkinnon lähtökohtana olevan sosiaalipedagogiikan voidaan ajatella olevan yksi taustaorientaatio varhaiskasvatuksessa (Kurki 2001: 130–133). Sosiaalipedagogiikka vastaa yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja sosiaalipedagogista osaamista olisi hyvä käyttää hyväksi päivähoidon työkentällä.

Omaehtoisen työelämästä nousseen kokemuksen lisäksi opinnäytetyömme aiheen muotoutumiseen vaikutti Johanna Hämäläisen opinnäytetyö Eri koulutustaustaisten lastentarhanopettajien osaaminen ja sen hyödyntäminen: Päiväkodin johtajien näkemyksiä (syksy 2008). Sen mukaan sosionomien koulutus ja osaaminen ovat päiväkodin johtajille melko vieraita, ja tulevaisuuden haasteena on saada sosionomin koulutus tutuksi ja vahvuudet näkyviksi päivähoidossa.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja lähtökohdat

Opinnäytetyömme tarkoituksena on vastata työelämästä nouseeseen tarpeeseen ja selvittää sosionomin (AMK) varhaiskasvatusosaamista tekemällä esite sosionomin osaamisesta varhaiskasvatuksessa. Esite on suunnattu päiväkotien johtajille, mutta se on hyödyllinen kaikille päivähoidossa työskenteleville. Haastattelimme kahta päiväkodin johtajaa ja selvitimme, millaista lisätietoa he kaipasivat sosionomin vahvuusalueista. Teimme haastattelut Helsingissä ja haimme tutkimusluvan Helsingin kaupungin Sosiaalivirastolta.

Kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, jossa haastattelut tukevat kirjallisuuskäsitteitä. Kirjallisuuden ja haastattelujen pohjalta kokosimme esitteen, jossa kerromme tiivistetysti sosionomin koulutuksesta ja kelpoisuudesta toimia lastentarhanopettajana sekä sosionomin erityisosaamisalueista. Esite on hyödyksi päiväkodin joh-

tajille työelämään, sillä näin sosionomikoulutuksen sisältö tulee johtajille tutummaksi ja he voivat hyödyntää sosionomin osaamista paremmin.

Sosionomin osaamisesta varhaiskasvatuksessa sekä pätevydestä toimia lastentarhanopettajana on käyty paljon julkista keskustelua. Osa keskusteluissa ilmenneistä näkökulmista ei perustu faktatietoon vaan pelkästään tietämättömyyteen. Tietämättömyyteen saattaa vaikuttaa se, että sosionomin (AMK) koulutuksella ei ole vielä pitkää perinnettä. Oman työmme kautta olemme huomanneet, että lastentarhanopettajien tehtävät päivähoitossa ovat samat riippumatta koulutustaustasta. Tähän saattaa olla syynä se, että erilaista osaamista ei vielä tunneta niin laajasti, että tehtäviä voitaisiin jakaa koulutustaustan mukaan. Toivomme, että esitteen avulla johtajat rohkaistuvat käyttämään hyväksi erilaista osaamista, jota heillä päivähoitoyksikössään on.

Työelämästä nousseen tarpeen lisäksi yhtenä työmme lähtökohtana on Johanna Hämäläisen opinnäytetyö ”Eri koulutustaustaisten lastentarhanopettajien osaaminen ja sen hyödyntäminen – päivähoiton johtajien näkemyksiä” (2008), jossa hän selvitti päivähoiton johtajien näkemystä eritaustaisten lastentarhanopettajien vahvuuksista ja osaamisesta päivähoitossa. Opinnäytetyöstä selvisi, että johtajilla ei ollut selkeää tietoa sosionomin vahvuuksista päivähoitossa.

Hämäläinen kertoo opinnäytetyössään sosionomin vahvuuksista. Sosionomin koulutus ei ollut tuttu haastatelluille, mutta he tunsivat sosiaalikasvattajan koulutuksen, jonka he yhdistivät sosionomin koulutukseen. Sosionomien vahvuuksina nähtiin vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, lapsen elinympäristön merkityksen ymmärtäminen, verkostotyö sekä pienten lasten ryhmissä työskentely. (Hämäläinen 2008: 28–31.)

Sosionomeilla nähtiin olevan tietämystä ja taitoa kasvatuskumppanuudesta. Johtajat katsoivat, että sosionomit osaavat keskustella erilaisten vanhempien kanssa ja ottaa heidän näkemyksiään huomioon. Kyky nähdä perheen elinympäristö sekä ymmärtää sen vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen ajateltiin myös sosionomien vahvuusalueina. Johtajien mielestä eri-ikäisten asiakkaiden kohtaamisen opiskelu toi sosionomeille valmiuksia työskennellä eri elämäntilanteissa olevien perheiden kanssa. Sosionomien vahvuutena oli myös yhteistyö eri tahojen kanssa eli verkostoituminen. So-

sionomin koulutuksen laaja-alaiselle näkemykselle katsottiin olevan osasyynä monipuoliset työharjoittelujaksot, joita sosionomi suorittaa koulutuksensa aikana. Tämä tuo mahdollisuuden nähdä asioita yhteiskunnallisesti. Sosiaalipalveluiden erilaiset vaihtoehdot ja asiakastapausten monimuotoisuus tulevat sosionomeille tutuiksi työharjoitteluiden aikana. (Hämäläinen 2008: 28–31.)

3 Varhaiskasvatustyössä tarvittava osaaminen

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja tarkoituksellista vuorovaikutustyötä, jolla pyritään edistämään lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteiskunta järjestää ja valvoo hoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta muodostuvaa varhaiskasvatusta. Perustana on laaja-alaiseen tietoon, tutkimukseen ja erilaisten varhaiskasvatusmenetelmien tuntemiseen perustuva näkemys lapsen kasvusta. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu lapsestaan, mutta varhaiskasvatuksessa merkittävää on, että vanhemmat ja varhaiskasvatushenkilöstö muodostavat dialogisen vuorovaikutussuhteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002: 9.)

Varhaiskasvatustyössä työntekijät ja työyhteisöt vastaavat työnantajan heille asettamiin vaatimuksiin. Ammatillinen osaaminen varhaiskasvatustyössä muodostuu tiedollisesta ja taidollisesta osaamisesta sekä ammattieettisestä vastuusta. Varhaiskasvatushenkilöstön kompetenssialueet on ajateltava koko ajan kehittyvinä, sillä yhteiskunnan tilanteet muuttuvat jatkuvasti. Varhaiskasvatuksen työntekijän osaaminen ei kehity yksin vaan yhteistä tietoa luova tiimi tukee jäsentensä kehittymistä ja työssä oppimista. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus perustuu yksilöllisen näkökulman lisäksi yhteisöllisyyteen eli yhdessä jaettuun tietoon sekä asiantuntijuuteen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 28; Kupila 2011: 300.)

Päiväkodeissa toteutetaan moniammatillista osaamista, missä koulutustaustaltaan erilaiset työntekijät tuovat osaamisensa työyhteisön käyttöön ja näin rakentavat uutta osaamista. Yksilöiden ja koko työyhteisön kehittymisen kannalta on tärkeää, että työyhteisössä toteutuu moniammatillinen yhteistyö. Esimerkiksi sosionomin voidaan nähdä tuovan varhaiskasvatuksen työyhteisön käyttöön sosiaalipedagogista persoonan ja yhteisön suhteen merkitystä korostavaa näkökulmaa. Erilaisesta osaamisesta

huolimatta yhteinen varhaiskasvatuksen ydintehtävä yhdistää eritaustaiset työntekijät yhteisöksi. (Kupila 2011: 304–305; Kurki 2001: 122.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (2007:7) varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista osaamista on jaoteltu neljälle eri tasolle: 1) kaikille yhteinen osaaminen, 2) varhaiskasvatusosaaminen, 3) tilanneosaaminen sekä 4) erityinen osaaminen tehtäväalueittain. ”Erityisen osaamisen” -kappaleessa käsittelemme ainoastaan lastentarhanopettajan varhaiskasvatustyössä tarvittavaa osaamista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 28–35.)

3.1 Kaikille yhteinen osaaminen

Kaikille yhteiseen osaamiseen sisältyy toimintaympäristöön ja perustehtävään liittyvä osaaminen. Toimintaympäristön tuntemus auttaa työntekijää tarkastelemaan omaa työtään sekä sitä, kuinka kehittyviä tehtäviä voidaan yhdessä suorittaa. Toimintaympäristöön ja perustehtävään liittyvään osaamiseen kuuluvat yhteiskunnan rakenteiden tunteminen ja tiedostaminen, kulttuurinen ymmärtäminen, arjen tuntemus sekä varhaiskasvatustieteen säädäntö. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 30.)

Varhaiskasvatuksessa jatkuva kehittäminen kuuluu osaksi kaikille yhteistä osaamista. Työntekijän tulee pyrkiä kehittymään jatkuvasti, koska työympäristö muuttuu ja varhaiskasvatustieto lisääntyy koko ajan. Näin ollen asiantuntijuuden kehittymisessä painopiste on alkanut siirtyä kohti työssä oppimista. Varhaiskasvatushenkilöltä tarvitaan taitoa arvioida omaa työtään eli reflektiivistä työtettä. Varhaiskasvatuksen tiedon vanhetessa ja muuttuessa työntekijän tulee osata suhtautua tietoon kriittisesti, lisäksi hänellä tulee olla taitoa prosessoida informaatiota. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 30.)

Kaikille kuuluvaan osaamiseen kuuluu myös yhteistyö- ja vuorovaikutusosaaminen. Varhaiskasvatustyö on yhteisöllistä työtä, jossa tärkeässä roolissa ovat kasvatuskumppanuus eli vanhempien ja henkilöstön yhteistyö sekä dialogisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 30.) Varhaiskasvatuksen pohjana on henkilökunnan ja vanhempien välinen yhteistyö. Kodin ja päiväkodin välisen yhteistyön tulee perustua toimivaan ja muita kunnioittavaan vuorovaikutukseen. Tämä edellyttää hyviä kommunikaati-

tiotaitoja ja halua ymmärtää toista. (Järvinen ym. 2009: 164.) Työntekijältä vaaditaan kykyä toimia yhteistyössä verkostojen ja muun henkilöstön kanssa. Yhteistyökumppaneiden kanssa toimittaessa keskeistä on, että työntekijä osaa tuoda omia näkökulmiaan esille verbaalisesti ja tuntee varhaiskasvatustyöhön liittyvää sanastoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 30.)

Myös eettinen osaaminen on keskeinen osa ammatillista osaamista lasten parissa työskenneltäessä. Työntekijän tulee pohtia, mistä lähtökohdista hän tekee valintojaan ja ratkaisujaan. Työkentällä varhaiskasvattajan tulee ottaa huomioon alansa arvoperusta ja ammattieettiset periaatteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 30–31.)

3.2 Varhaiskasvatusosaaminen

Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, jossa kokonaisuuden osat limittyvät toisiinsa arjessa (Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2011: 9). Koska varhaiskasvatuspalvelut ovat osa sosiaalipalvelujärjestelmää, tulee kasvattajalla olla osaamista hoivasta ja huolenpidosta. Varhaiskasvatustyössä on kyse työskentelystä vuorovaikutuksessa lasten ja perheiden kanssa: varhaiskasvatustyöntekijät pyrkivät olemaan vanhempien tukena heidän kasvatustehtävässään. Hoivan ja huolenpidon lisäksi kasvattajalla tulee olla opetus- ja kasvatusosaamista, sillä Suomen julkinen varhaiskasvatus on kasvamassa osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (2007:7) varhaiskasvatusosaaminen on jaettu kolmeen osa-alueeseen: 1) kasvatusosaamiseen, 2) pedagogiseen osaamiseen ja 3) hoito-, hoiva- ja huolenpito-osaamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 31–32.)

Julkisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana on työntekijöiden kasvatusosaaminen. Sen avulla henkilöstö pystyy arvioimaan, tukeeko heidän työskentelynsä lapsen kasvuprosessia käyttäen erilaisia menetelmiä ja pyrkimyksiä. Kunkin työntekijän kasvatusnäkemyksessä on aina mukana tulevaisuus, menneisyys ja nykyhetki. Jokainen kasvattaja on muodostanut osan omasta kasvatusnäkemyksestään elämäkokemuksensa kautta ja myös perinteet vaikuttavat kasvatukseen. Kasvattajan hyvä ominaisuus on taito nähdä työskentelyn suunnittelu myös tulevaisuuden näkökulmasta, mihin sisältyy arvojen ja kasvatusseurausten tarkasteleminen. Menneen ja tulevan lisäksi kasva-

tuksessa tulee myös ottaa huomioon nykyhetki. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 31.)

Lasten hyvän kasvun edellytysten turvaamisen lähtökohtana on päivähoiton työntekijöiden ammatillinen varhaiskasvatusosaaminen sekä vanhempien ja päivähoiton työntekijöiden välinen kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukainen kohtaaminen vaatii ammattilaiselta monipuolista osaamista, vuorovaikutustaitoja ammatillisen näkemyksen esiintuomiseen sekä vanhempien kuunteluun ja ymmärtämiseen. (Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2011: 16.) Jokaisen työntekijän tulisi huomioida aidon vuorovaikutuksen ja kasvatuskumppanuuden tärkeys työskennellessään perheiden kanssa. Kasvatuskumppanuus rakentuu kuulemisesta, kunnioituksesta, luottamuksesta ja dialogista. Sen toteutuminen on varhaiskasvatuksen ammattilaisille haaste, mutta myös mahdollisuus, sillä sen avulla vanhempien osallisuus voi toteutua aidosti ja täysipainoisesti. Parhaimmillaan kasvatuskumppanuudessa voidaan saavuttaa työntekijän ja vanhempien välinen dialoginen suhde, jossa toteutuvat yhteinen ymmärrys, vastuun jakaminen sekä ratkaisujen löytäminen yhdessä. Kasvatuskumppanuuden toteutumisessa korostuu ammattilaisen vastuu aloitteiden tekemisessä sekä edellytysten luomisessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 31; Tiilikka 2010: 69–70.)

Varhaiskasvatuksessa pedagoginen osaaminen on kasvattajan tietämystä ja tuntemusta lapsen kasvun ja kehityksen vaiheista. Lapsen oppimisen tukena nähdään päiväjärjestys, materiaalien ja lelujen asettelu sekä laatu. Tasokas oppimisympäristö ja kasvatusaikuisen johdettava opetus antavat lapsille parhaat tavat toimia aktiivisesti ympäristössään sillä lapsilla on aitoa uteliaisuutta ympärillä olevaa maailmaa kohtaan. Alati kehittyvä kasvatustieto lapsen oppimisesta ja kasvusta tuo uudenlaisia haasteita opetukseen. Henkilöstöltä vaaditaan etenkin erityispedagogiikan tuntemusta, sillä nykyään moni lapsi tarvitsee erityistä kasvatusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 32.)

Hoito-, hoiva- ja huolenpito-osaaminen on keskeinen osa varhaiskasvatushenkilöstön osaamista. Osaaminen käsittää ne asiat ja taidot, jotka liittyvät lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Lapsen terveyttä edistävä hoiva kuuluu laadukkaana varhaiskasvatuksen kriteereihin. Hoiva on sekä lasten perushoidosta huolehti-

mista että sosiaaliset ja emotionaaliset tekijät huomioon ottavaa hoivaamista. Hoito-, hoiva- ja huolenpito-osaamisessa painottuu lapsen ja varhaiskasvattajan vuorovaikutussuhde, joka on vastavuoroisuutta ja emotionaalista sitoutumista perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi. Varhaiskasvattajan tulisi ottaa huomioon lapsen osallisuuden mahdollistaminen, niin että lapsi saa osallistua omien kykyjensä ja halujensa mukaan. Lasta kuullaan sekä hänen mahdollisuuttaan vuorovaikutukseen tuetaan ja hän on kykyjensä mukaan luomassa päiväkodin toimintakäytäntöjä. Lasten osallisuuteen kuuluu myös se, että yhteisön kommunikointitapa tukee lasten mahdollisuuksia rakentavaan vuorovaikutukseen toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Varhaiskasvattajan tulee olla herkkä lapsen omille ilmaisutavoille ja käyttää lapsille ominaisia kommunikaatiokeinoja. Lisäksi hänen tulisi kiinnittää toiminnassaan huomiota esimerkiksi pienimpien lasten, kommunikaatiovaikeuksista kärsivien ja erityistä tukea tarvitsevien lasten osallisuuden mahdollistamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 32; Turja 2010: 37–38; Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2011: 12.)

Osa varhaiskasvatuksen ammattilaisen osaamisesta on tilannesidonnaista. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijällä voi olla eri painotuksia osaamisessaan tilanteen mukaan. Esimerkiksi eri kulttuuritaustaisten perheiden kanssa työskennellessä voi monikulttuurinen osaaminen olla tärkeää. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 34–35.)

3.3 Lastentarhanopettajan varhaiskasvatusosaaminen

Lastentarhanopettajan erityisenä osaamisena nähdään kasvatuksen, pedagogiikan ja opetuksen tietämys ja tuntemus. Lastentarhanopettajan työtehtäviin kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelmien (Vasu) ja lapsen esiopetuksen opetussuunnitelmien (Leops) suunnittelu, toteutus ja kirjaaminen. Osana työtehtäviä on myös opetuksen pyrkimysten ja sisältöjen toteuttamista tukevien menetelmien käyttäminen. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi leikki, sosiaalisen ja eettisen kasvun tukeminen, kielen hallintaa tukeva toiminta sekä taito- ja taideaineiden käyttäminen toiminnassa. Osa lastentarhanopettajan käyttämistä menetelmistä saattaa nousta sosiaalipedagogisesta kasvatustieteen ajattelusta, jossa pyritään nimenomaan tukemaan persoonaa ja persoonan kasvua osaksi aitoa yhteisöä. Sosiaalipedagogiikka määrittelee pedagogiset menetelmänsä sekä oman perinteensä kautta että arvioiden yleisen kasvatustieteen mene-

telmien sosiaalipedagogista sovellettavuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 29–34; Kurki 2001: 133; Lastentarhanopettajaliitto 2005: 14–15.; Tast 2007: 28.)

Lastentarhanopettaja hallitsee yksilöiden ja ryhmien ohjaamisen, ja hänen työtehtäviinsä kuuluu oppimisympäristön rakentaminen ja kehittäminen. Sosiaalipedagoginen ajattelu korostaa vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisuuden kautta oppimista elämään yksilöinä yhteisöissä. Oppiminen tapahtuu oppijan aktiivisena ja päämääräsuuntautuneena toimintana, jossa tärkeää on itsenäinen ongelmanratkaisu. Tällöin oppimisympäristön tulisi olla monipuolinen ja tukea mahdollisuutta lapsen aktiiviseen omaehtoiseen toimintaan. Oleellista ovat lastentarhanopettajan kattavat pedagogiset taidot, kyky havainnoida lasta ja herkkyys huomata lapsen tarpeet. Lastentarhanopettajan erityisosaamista on lapsen kehityksen tuntemus sekä kasvua auttavien opetuskäytäntöjen muodostaminen ja kehittäminen. Myös erityispedagogiikan tuntemus kuuluu lastentarhanopettajille, sillä useissa lapsiryhmissä on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Lastentarhanopettaja on vastuussa yhdessä muun henkilökunnan kanssa siitä, että tuen tarvitsijat huomataan, ja että heidän tarpeensa otetaan huomioon päivähoiton arjessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 29–34; Lastentarhanopettajaliitto 2005: 12; Tast 2007: 30.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (2007) Lastentarhanopettajan tehtäviin määritellään kuuluvan asiantuntijuuteen ja työn kehittämiseen liittyvä osaaminen. Lastentarhanopettaja hallitsee varhaiskasvatuksen teoriaa ja käsitteistöä. Hän osaa hyödyntää erilaisia toimintamalleja ja soveltaa niitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 29–34.) Lastentarhanopettajana työskentelevällä sosionomilla on sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Sosiaalipedagogiikassa ei ole yhtä kaavaa, vaan se on ajattelun väline, jolloin toiminta ja teoria ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Sosiaalipedagogisen kasvatustyön tavoitteena on yksilön sosialisoinnin tukeminen, ihmisten hyvinvoinnista huolehtiminen sekä sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäiseminen. (Kurki 2001: 122, 132.)

Lastentarhanopettajalla on ajan tasalla olevaa yhteiskunnallista tietämystä ja hän kykenee hyödyntämään sitä työskennellessään. (Sosiaali- ja terveysministeriö 29–34). Yhteiskunnallinen tietämys on tärkeää, sillä sosiaalipedagogiikan mukaan ihmisen perusolemukseen sisältyy yhteisöllinen elämä. Ihminen on ainutlaatuinen persoona ja

hän voi kasvaa parhaaksi mahdolliseksi yhteisössä yhdessä muiden persoonien kanssa. Sosiaalipedagogisesti orientoituvassa varhaiskasvatuksessa lapsi ajatellaan aina osana perhettään ja lähiyhteisöjään, mutta ensisijaisesti persoonana ja itsenäisenä toimijana. Sosiaalipedagogiikassa lapsen kehitys ja kasvu nähdään kokonaisvaltaisena, yhteiskuntaan yhteydessä olevana prosessina. Lapsen kasvu ja kehitys ovat yhteydessä siihen ympäristöön ja kulttuuriin, jossa lapsi elää. Sosiaalipedagogiikassa varhaiskasvattaja ymmärtää erilaisia perhekulttuureja sekä tunnistaa omia kasvu- ja kulttuuritaustan kautta syntyneitä näkökulmia. (Kurki 2001: 122, 132; Tast 2007: 29, 33.)

4 Sosionomin (AMK) koulutus ja lastentarhanopettajan kelpoisuus

4.1 Sosionomin koulutus Metropolia Ammattikorkeakoulussa

Sosionomin (AMK) koulutuksessa saadaan valmiuksia työskennellä sosiaalialan tehtävissä ja monipuolisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä, joilla edistetään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia. Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosionomin koulutuksen lähtökohtana on sosiaalipedagoginen osaaminen, joka pyrkii vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Sosiaalipedagogiikkaan sisältyy pedagoginen eli kasvatuksellinen sekä sosiaalinen eli yhteiskunnallinen perspektiivi. Sosionomikoulutuksen perustehtävänä on edistää sosiaalista osallisuutta, tasavertaisuutta ja ihmisten hyvinvointia sekä ehkäistä huono-osaisuutta ja marginalisoitumista. Sosionomin koulutukseen voi halutessaan sisällyttää varhaiskasvatuksen opintoja. Varhaiskasvatus tarjoaa sosiaalipedagogiikan käytölle hyvin laajan toimintaympäristön ja sosiaalipedagogiikka voidaankin ajatella olevan yksi varhaiskasvatuksen taustaorientaatio. Sosiaalipedagogiikassa ei ole yksittäisiä menetelmiä, vaan sosiaalipedagogiikan perusajatuksen sisältävät menetelmät tukevat varhaiskasvatustyötä. (Metropolia Ammattikorkeakoulu; Kurki 2001: 130–133; Mäkinen ym. 2009: 16.)

Opiskelija laatii opintojen kuluessa oman opintosuunnitelman, joka vastaa opiskelijan ammatillisiin pyrkimyksiin. Sosionomin koulutus koostuu 210 opintopisteestä, joista 140 opintopistettä on kaikille yhteisiä opintoja sekä sosiaalipedagogisia valinnaisia

ammattillisia opintoja. Aikuissosiaalihojaus, yhteisötyö ja sosiokulttuurinen innostaminen, varhaiskasvatus, perhetyö, nuoruus, erityiskasvatus tai oma valinta osaamisen vahvistamiseksi ovat sosiaalipedagogiset valinnaiset opintokokonaisuudet, joista opiskelija valitsee kolme viiden opintopisteen laajuista opintojaksoa. Tämän lisäksi opintoihin sisältyy 10 opintopistettä opiskelijan vapaavalintaisia opintoja ja 45 opintopistettä (n.30 viikkoa) ohjattua työharjoittelua sekä 15 opintopisteen opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulun Sosiaalialan koulutusohjelman uusittu opetussuunnitelma on otettu käyttöön syksyllä 2011. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Opintoihin kuuluu neljä työharjoittelujaksoa, jotka ovat harjoittelu 1 - Orientoituminen sosiaalipedagogiseen työhön (7 opintopistettä), harjoittelu 2 - Sosiaalipedagoginen asiakastyö (12 opintopistettä), harjoittelu 3 - Sosionomin ammatillisuuden vahvistuminen (18 opintopistettä), harjoittelu 4 - Moninainen sosionomin työ (8 opintopistettä). Ensimmäinen harjoittelu kestää viisi viikkoa, ja tämän jakson aikana opiskelijan on tarkoitus työskennellä sosiaalipedagogisessa toimintaympäristössä tukien yksilöitä ja yhteisöjä arjessa. Toinen harjoittelu on kestoltaan kahdeksan viikkoa, milloin opiskelijan on tarkoitus toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä tukea asiakkaan voimaantumista. Kolmannen työharjoittelun kesto on 12 viikkoa, milloin opiskelijan tavoitteena on vahvistaa omaa ammatillista osaamistaan sekä perustella omaa toimintaansa ja arvioida asiakastyötä tarkoituksenmukaisesti. Työharjoittelu 4 suoritetaan opiskeluiden aikana opiskelijan suunnitelman mukaan. Harjoittelu on kestoltaan viisi viikkoa, ja se voidaan suorittaa esimerkiksi osallistumalla vapaaehtoistoimintaan tai tekemällä palkallista ammatilliseen toimintaan liittyvää työtä. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Opinnäytetyön tekeminen Metropolia Ammattikorkeakoulussa koostuu neljästä eri osa-alueesta: aiheen jäsentäminen (3 opintopistettä), suunnitelman laatiminen (3 opintopistettä), opinnäytetyön toteuttaminen (6 opintopistettä) ja kypsyysnäyte ja julkistaminen (3 opintopistettä). (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

4.2 Lastentarhanopettajan kelpoisuus

Sosionomin (AMK) koulutukseen voi sisällyttää lastentarhanopettajan kelpoisuuden.

Päivähoidon henkilökunnan kelpoisuuksista säädetään laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja kelpoisuuslakia tarkentavassa asetuksessa. Lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimukset määritellään myös tässä laissa ja asetuksessa. Ammattikorkeakoulussa suoritettu sosiaali- ja terveysalan tutkinto mahdollistaa kelpoisuuden lastentarhanopettajan tehtäviin sekä päivähoidon ammatillisiin johtotehtäviin tietyin ehdoin. Sosionomin (AMK) tutkintoon tulee sisällyttää vähintään 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot. (Lastentarhanopettajaliitto 2005: 6–9; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 46.)

Laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/272) sekä sitä tarkentavassa asetuksessa (2005/608) säädetään:

Kelpoisuusvaatimuksena lastentarhanopettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, taikka sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. (L272/2005 7 §.)

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 7 §:n mukaiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot ovat yhteensä vähintään 60 opintopisteen laajuiset (A2005/608 1 §).

Nämä sosiaalihuollon kelpoisuussäädökset eivät koske 6-vuotiaiden esiopetusta, sillä siitä säädetään erikseen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa annetuissa asetuksissa (A 986/1998 ja A 865/2005). Tällä hetkellä sosionomi ei ole kelpoinen antamaan esiopetusta päivähoidossa eikä koulussa. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986.) Sosionomi ei myöskään ole kelpoinen antamaan erityisopetusta, sillä siitä säädetään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa annetuissa asetuksissa (A 865/2005).

Lastentarhanopettajan kelpoisuuden koulutukseensa sisällyttävän opiskelijan täytyy sisällyttää tietyt varhaiskasvatukseen liittyvät opinnot (vähintään 60 opintopistettä) opintosuunnitelmaansa. Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaosto on laatinut sovellusohjeet (Sosiaali- ja Terveysministeriön tehtäväksianto), siitä mitä näihin opintoihin tulisi sisältyä. Sovellusohjeen mukaan opiskelijan tulee sisällyttää opintoihinsa teoreettisia opintoja (25-35op) varhaiskasvatuksesta, työelämähar-

joittelu (10-24op), opinnäytetyö (15op) sekä valinnaisia opintoja (0-10op). Teoreettisiin opintoihin tulisi sisältyä 25-35 opintopisteen verran seuraavista opinnoista: varhaiskasvatuksen teoriaopinnot, sosiaalipedagogiikan teoriaopinnot, varhaiskasvatukseen liittyvät yhteiskuntatieteelliset teoriaopinnot, kehityspsykologian teoriaopinnot, perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen teoriaopinnot, luovat ja toiminnalliset menetelmät sekä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuteen ja työn kehittämiseen liittyvät teoriaopinnot.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmille on yleistä monitieteisyys ja ilmiöpohjaisuus. Yhteistä ammattikorkeakoulujen opinnoille on 210 opintopisteen rakenne, joka koostuu perusopinnoista, ammattiopinnoista, syventävistä tai suuntaavista vaihtoehtoisista opinnoista, vapaasti valittavista opinnoista, harjoitteluista sekä opinnäytetyöstä. Opetussuunnitelmat ja opintojaksot sen sijaan usein poikkeavat toisistaan. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto.)

Metropolia Ammattikorkeakoulu on soveltanut sosiaalialan koulutusohjelmassa valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaoston laatimia sovellusohjeita seuraavasti: opiskelijan on sisällytettävä teoreettisiin opintoihin elämäntutkimuksen tukeminen varhaiskasvatuksessa (3op) ja sosiaalipedagogiset valinnaiset ammatilliset opinnot (33op). Sosiaalipedagogisista ammatillisista opinnoista on valittava varhaiskasvatuksen opintokokonaisuus: varhaiskasvatustyön perusteet (5op), lapsen yksilöllinen kasvu, kehitys ja oppiminen (5op), varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot (5op) sekä 18 opintopisteen työelämäharjoittelu: sosionomin ammatillisuuteen vahvistuminen. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Opiskelija suorittaa pedagogisen työharjoittelun, joka on opintopistemäärältään 18 opintopistettä. Työharjoittelu tulee suorittaa lastentarhanopettajan työtehtävissä, jotta opintopisteet voidaan sisällyttää lastentarhaopettajan kelpoisuuden vaatimaan 60 opintopisteeseen. Pedagogiseen harjoitteluun kuuluvat tietyt kriteerit, jotka opiskelijan tulee suorittaa harjoittelunsa aikana. Opiskelijan tulee osallistua lapsiryhmän kokonaistoiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin sekä kehittämiseen. Lisäksi opiskelijan tulee osallistua perheiden kanssa tehtävään kasvatusyhteistyöhön ja moniammatillisen tiimin työskentelyyn sekä perehtyä päivähoidon ja varhaiskasvatuksen yhteistyötahoihin. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiseksi opinnäytetyö (15op) tulee tehdä varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan alueelta, ja se tulee sisällyttää 60 opintopisteeseen. Opinnäytetyössään opiskelija tarkastelee lapsuutta, perhettä tai vanhemmuutta sekä hänen tulee syventää sisällöllistä ja metodista osaamistaan varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan sisältöalueilla. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Vapaasti valittavia opintoja voidaan hyväksyä maksimimäärä (0–10op) opiskelijan suoritusten mukaisesti ja vain varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan liittyvät opinnot hyväksytään lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiseksi. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

5 Sosionomin kompetenssialueet varhaiskasvatuksessa

Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto on määrittänyt sosionomin (AMK) kompetenssialueet koulutuksen eri vaiheissa. Käsite kompetenssi on lähikäsite osaamiselle ja sillä tarkoitetaan työntekijän kykyä, taitoja ja ominaisuuksia suoritua tietyistä tehtävistä. Kompetenssi on yksilön tai yhteisön mahdollista kykyä selviytyä erilaisissa tilanteissa tavoitteen mukaisesti. Kompetenssialueet on jaettu kuuteen eri osaamisalueeseen: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyöosaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Näissä kompetenssialueissa jokaisella osaamisalueella on eroteltu sosionomin (AMK) varhaiskasvatusosaaminen erikseen. Käsitlemme sosionomin kompetenssialueita varhaiskasvatusosaamisen näkökulmasta. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011; Mäkinen ym. 2009: 17.)

Sosiaalipedagogiikka sisältyy vahvasti sosionomin (AMK) koulutukseen Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Erityisesti lastentarhanopettajan kelpoisuuden koulutukseensa sisällyttävä opiskelija luo sosiaalipedagogisen ajattelutavan opinnoissaan. Koulutus on se vaihe, jolloin opiskelijan omat eettiset arvot, oma ajattelutapa ja näiden pohtiminen tukevat häntä sosiaalipedagogisessa ammatillisessa työssä tulevaisuudessa työskennellessään. (Kurki 2001: 131–132.)

5.1 Sosiaalialan eettinen osaaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen työkentällä toimivalla sosionomilla (AMK) on eettistä herkkyyttä, ja hän kykenee tunnistamaan eettisiä ongelmia. Sosionomi osaa myös soveltaa työsäään varhaiskasvatustyötä ohjaavia eettisiä periaatteita. Sosionomin eettiseen osaamiseen varhaiskasvatuksessa kuuluu myös se, että hänellä on kyky tehdä lapsen ja perheen tarpeet ja asema näkyväksi yhteisössä. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

Sosionomin (AMK) ammatillista toimintaa varhaiskasvatuksessa vie eteenpäin lapsilähtöisyys, ja hän käsittää myös lapsuuden ainutlaatuisuuden. Sosionomi ottaa huomioon erilaiset arvot lapsi- ja perhelähtöisessä työssä sekä osaa soveltaa näitä tarkoituksenmukaisesti. Varhaiskasvatuksen työkentällä työskentelevä sosionomi on sitoutunut eettiseen suvaitsevaisuuteen ja monikulttuurisuuteen työssään. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

5.2 Asiakastyön osaaminen varhaiskasvatuksessa

Sosionomin (AMK) asiakastyön osaamiseen varhaiskasvatuksessa kuuluu, että hän kykenee arvioimaan sekä lapsen yksilöllisiä että koko lapsiryhmän tarpeita. Hän osaa myös tukea ja opastaa lapsia kehityksen, kasvun ja oppimisen eri vaiheissa. Sosionomi on asiakkaan kanssa dialogisessa vuoropuhelussa ja ymmärtää tasa-arvoisen vuorovaikutuksen tärkeyden. Varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet huomioiden sosionomi osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida pedagogisesti sopivaa toimintaa lapsille. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

Lapsen etu on huomioituna sosionomin (AMK) toiminnassa ja hän havaitsee myös riskitilanteissa elävät lapset ja perheet. Sosionomi toimii kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti, ja pyrkii näin tukemaan ja ymmärtämään sekä lasta että perhettä. Sosiaalipedagogiikassa yksilön ja yhteisön välisen suhteen lähtökohta on kahden ihmisen välinen vuorovaikutus. Sosionomi ei tällöin ole lapsen ja perheen yläpuo-

lella oleva asiantuntija, vaan heidän välinen suhde on dialoginen. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011; Kurki 2001: 133.)

5.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen varhaiskasvatuksessa

Sosionomi (AMK) tuntee varhaiskasvatuksen, päivähoidon ja lastensuojelun asiakirjoja sekä lainsäädäntöä ja osaa käyttää niitä työssään. Hän pystyy tunnistamaan lapsi- ja perhetyön muutostarpeita sekä kehittämään ja arvioimaan palveluita ja moniammatillista osaamista. Kyky havaita uudenlaisia osaamisalueita ammattityön rajojen yli kuuluu myös sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen varhaiskasvatuksessa. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

Sosionomi (AMK) huomioi työssään varhaiskasvatuksen, perhetyön ja lastensuojelun kansallisia ja alueellisia vaatimuksia. Hän kykenee sekä parantamaan että muokkaamaan lapsi- ja perhetyön palveluohjausta yhdessä eri verkostojen kanssa. Moniammatillisen ja verkostomaisen työskentelyn omaksuminen ja toteuttaminen on osa sosionomin palvelujärjestelmäosaamista. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

5.4 Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen varhaiskasvatuksessa

Sosionomin (AMK) kriittiseen ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen varhaiskasvatuksessa kuuluu, että hän huomioi ja soveltaa ammattimaisessa työskentelyssään lapsi- ja perhepoliittisia periaatteita. Sosionomi kykenee hyödyntämään varhaiskasvatuksen ja perhetyön palvelujärjestelmää osana yhteiskunnallista kontekstia. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

Varhaiskasvatuksessa työskentelevä sosionomi (AMK) edesauttaa lapsen ja vanhempien osallisuutta erilaisissa yhteisöissä ja ympäristöissä sekä avustaa perheitä tuomaan esille heidän mielipiteensä. Hän havaitsee lasten kulttuurin ja yhteisön ominaisuudet ja osaa soveltaa niitä ammatillisessa toiminnassaan. Sosionomi vahvistaa lapsen oikeuksien ja hyvän elämän toteutumista yhteiskunnassa. Sosiaalisten ongelmien muodostuminen ajatellaan sosiaalipedagogiikassa johtuvan yhteiskunnan rakenteellisten epäkohtien ja yksilön valintojen, tietämättömyyden ja osaamattomuuden yhteis-

vaikutuksesta. Perheen näkökulmasta olisi tärkeää tarkastella mahdollisuuksia ja edellytyksiä, joita yhteiskunta tarjoaa tai näiden edellytysten puuttumista. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011; Tast 2007: 34–35.)

5.5 Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen varhaiskasvatuksessa

Tutkimukselliseen kehittämisosaamiseen kuuluu, että sosionomi (AMK) kykenee arvioimaan ja muokkaamaan varhaiskasvatuksen työtapoja ja menetelmiä. Hän on mukana varhaiskasvatuksen aluekehitystyössä ja koulutuksen kehittämisessä. Sosionomi kykenee myös tekemään soveltavaa tutkimusta sekä varhaiskasvatuksessa että perhetyössä. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

5.6 Johtamisosaaminen varhaiskasvatuksessa

Sosionomin (AMK) kykenee toimimaan lähiesimiehenä kasvatusyhteisössä. Johtamisosaamiseen varhaiskasvatuksessa kuuluu, että sosionomi edistää ja tekee mahdolliseksi kumppanuusperustaisen kasvatusyhteistyön työyhteisössä, verkostoissa sekä perheiden kanssa. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

6 Sosionomin osaamisprofiili

Eeva Tast on käsitellyt vuonna 2005 valmistuneessa lisensiaattityössään sosionomien (AMK) osaamisprofiilia varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä. Tutkimus selvittää millaisena opettajat pitävät sosionomien työssä tarvittavaa ja koulutuksen pyrkimyksenä olevaa varhaiskasvatuksen asiantuntijuutta ja osaamista. Tast pyrkii myös selvittämään tutkimuksessaan millaisena kehittyvä sosionomin asiantuntijuus nähdään suhteessa yhteiskunnan tarpeisiin ja ammatillisen työn haasteisiin. Hän on jakanut sosionomien osaamisprofiilin varhaiskasvatuksessa ydinosaamisalueisiin ja erityisosaamisalueisiin. (Tast 2003: 2.)

6.1 Ydinosaaminen

Sosionomit (AMK) tuovat työssään esille sosiaalialan työn ammattikulttuuria, johon liittyy näkemys ammattityön perusteista ja toimintamalleista. Kulttuuri on kaikkien sosiaalisten systeemien ydinelementti, johon liittyvät symbolit, arvot ja merkitykset sekä aineelliset määreet ja toimintamallit. Elämäntavan näkökulmasta kulttuurilla tarkoitetaan toiminnan ja rakenteiden vuorovaikutusta, mikä tulee esiin yksilöiden käyttäytymisenä ja sisäistettynä kulttuurina. (Tast 2003: 17.)

Sosiaalialan työn avulla vahvistetaan elämäntavan ja sisäistetyn kulttuurin rakentamiseksi tarvittavia resursseja, eli taloudellisia ja symbolisia pääomia, jotka ovat ikään kuin yksilöiden voimavaroja. Riittävät voimavarat tekevät mahdolliseksi ihmisten osallisuuden ja erot voimavarojen määrässä ja laadussa näkyvät erilaisina asemina yhteiskunnassa. Sosionomeja ja muita sosiaalialan ammattilaisia yhdistääkin sosiaalialan yhteiskunnallinen tehtävä. Sosiaalisen tuen muotojen jatkuvaa kehittämistä ja yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumista tarvitaan kunkin ajan sosiaalisen kysymyksen ratkaisemiseen. (Tast 2003: 17–18.)

Sosionomin (AMK) työ vastaa kansalaisten tarpeisiin liittyen erityisesti arjessa selviämiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Ihmisten tarpeet ovat erilaisia elämän eri osa-alueilla ja tilanteissa. Laaja-alaisen ammattitaidon omaavan sosionomin tulee osata soveltaa ja suunnata ydin- ja erityisosaamistaan asiakkaiden tarpeiden, erityisvaatimusten, asiakasta koskevien palveluprosessien, kehittämistarpeiden ja erityismenetelmien mukaisesti. (Tast 2003: 18.)

Sosiaalialan työn ydinosaamisesta muodostuu myös sosionomin (AMK) erityisosaaminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatustyön näkökulmasta sosionomin ydinosaaminen muodostaa yhteiskunnallis-sosiaalisen lähtökohtansa perusteella oman erityisosaamisen pääomansa muiden ammattilaisten pedagogis- ja hoivatyöpainotteisen pääoman rinnalle. (Tast 2003: 18–19.)

6.2 Erityisosaaminen

Eeva Tast on liseniaattityössään jäsenellyt sosionomin varhaiskasvatuksen erityisosaamisalueita seuraavasti: 1) teoreettisesti perusteltu ammatillinen asiantuntijuus, 2) kasvun tukemisen ja ohjaamisen taidot sekä yhteisöllinen osaaminen, 3) perheyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen osaaminen, 4) sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen sekä 5) moniammatillisen yhteistyön sekä johtamisen ja kehittämisen osaaminen. (Tast 2003: 113–114.)

6.2.1 Teoreettisesti perusteltu ammatillinen asiantuntijuus

Sosiaalipedagoginen ja sosiokulttuurinen orientaatio varhaiskasvatuksessa ovat perustana sosionomin ammatillisessa asiantuntijuudessa. Sosiaalipedagogiikka pohtii yhteiskuntaa sosiaalisesta näkökulmasta eli kuinka yhteiskunta mahdollistaa ja tarjoaa edellytyksiä hyvälle kasvulle ja kehitykselle. Pedagogiikka nähdään tavoitteellisena työskentelynä, jolla pyritään auttamaan yksilöä kehittymään yhteiskunnan jäseneksi. (Tast 2003: 113.)

Sosiaalipedagogisen ja sosiokulttuurisen innostamisen mukaan yksilöllä ajatellaan olevan ne ominaisuudet, joita tarvitaan yksilön kehityksen toteuttamisessa parhaalla mahdollisella tavalla. Ihmiskäsitys sosiaalipedagogiikassa painottaa yksilön persoonan arvoa yhteisönsä osallisena jäsenenä. Yksilön arjessa selviytymisessä auttaa tuntemus siitä, että voi vaikuttaa itseä koskeviin asioihin sekä tietämys oman persoonan arvostuksesta. (Tast 2003: 113.)

Sosiaalipedagogiikka käsittelee keskeisesti arkea ja subjektiutta. Sosionomin varhaiskasvatusosaamisessa se näkyy lapsilähtöisyytenä, kasvatuskumppanuuden toteutumisenä ja perheen tukemisena vaikeissa elämän tilanteissa. Toisin sanoen se on myös lapsen edun näkökulmasta perheen elämäntyylin ja kulttuurin huomioon ottamista. Sosiaalipedagogiikka ajattelee kasvatusta dialogisena prosessina, jossa tärkeää on ihmisten osallisuus. Kasvatus syntyy osallisuuden ja osallistujien vuorovaikutuksesta, ja se muodostuu sekä ihmisten subjektiivisesta todellisuuden tulkinnasta että yleispätevistä ja historiallisista tilanteista lähtevistä tulkinnoista. (Tast 2003: 114.)

6.2.2 Kasvun tukemisen ja ohjaamisen taidot sekä yhteisöllinen osaaminen

Sosionomin (AMK) vahvuutena on erilaisten perheiden kohtaaminen ja tukeminen, mikä myös auttaa lasta voimaan hyvin. Sosionomi ymmärtää lähiyhteisöjen merkityksen yksilön kehittymisen kontekstina, sillä lähiyhteisöissä tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttaa persoonaan. (Tast 2003: 115.)

Yhteisöllinen osaaminen kasvun tukemisessa ja ohjaamisessa kertovat sosionomin ymmärryksestä tehdä osallistavaa työtä yhteisön kasvun edistämiseksi. Yhteisön kehitystä edistää myös vuorovaikutuksellinen ja välitön kohtaaminen. Tämä on sosionomin (AMK) sosiokulttuurista ymmärrystä, jota voidaan kuvailla työn edistämiseksi eettisten arvojen näkökulmista tuottamalla yhteistä tietoa dialogisesti ja yhdessä oppien. (Tast 2003: 115.)

6.3 Perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen osaaminen

Sosionomin (AMK) erityisosaamisena nähdään perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, joka voi toteutua päivähoiton työkentällä tai muussa ympäristössä. Sosionomilla on myös laaja-alaista ymmärrystä perheiden tilanteesta ja arjessa toimimisesta. Perheiden tilanteeseen vaikuttavat sosiokulttuuriset tekijät eli arvot, kulttuuri, perheen roolit ja yhteiskunnalliset tekijät. Sosionomi pyrkii myös jäsentämään perheen toimintatapoja ja vuorovaikutuksellisuutta kohdentaen näkökantansa lapseen kehittyvänä yksilönä. (Tast 2003: 115.)

Perheen ongelmien havaitseminen ja arvioiminen kuuluvat sosionomin (AMK) erityisosaamisen taitoihin. Sosionomilla on teoreettista tietämystä yhteiskunnallisten sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisuudesta sekä marginalisoitumisesta ja syrjäytymisestä. Sosionomi käyttää pedagogisia menetelmiä voidakseen auttaa yksilöitä ja perheitä selviytymään arjessa. Hän ei kuitenkaan pyri ratkaisemaan perheiden ongelmia heidän puolestaan, vaan auttaa heitä elämänhallinnan saavuttamisessa. Sosionomi käyttää dialogisia menetelmiä arvioidakseen perheen riskitilanteita sekä pyrkii löytämään niihin lasta ja perhettä osallistavia ja voimaannuttavia ratkaisuja. Hänellä on taitoa ottaa huoli puheeksi ja tuoda haasteet esille, mutta hän myös pyrkii löytämään yhteisöjen voimavarat ja perheitä vahvistavat toimintatavat. (Tast 2003: 116.)

Sosionomi (AMK) omaa lastensuojelun perustiedot ja hänen eettinen lähestymistapaansa tukee ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa toimintaa. Sosionomilla on myös osaamista erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä kanssa yhdessä tehtävään kuntouttavaan työhön. (Tast 2003: 116.)

Lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn kannalta tärkeiden erityisosaamisalueiden opintoja, kuten erityiskasvatus- ja vammaistyön, päihde- ja mielenterveystyön sekä monikulttuurisen työn opintoja, voidaan sisällyttää sosionomin (AMK) opintosuunnitelmaan. Pedagogisten menetelmien lisäksi sosionomilla voi olla myös luovia ja toiminnallisia menetelmiä, joita hän voi käyttää hyväksi työssään. (Tast 2003: 117.)

6.4 Sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen

Sosionomin (AMK) erityisosaamiseen kuuluu sosiaali- ja terveystyöjärjestelmien tuntemus, jolloin sosionomilla on edellytyksiä toimia palveluohjaajana ja tukea sitä kautta lapsiperheitä varhaiskasvatukseen työkentällä. Tast kuvaa, kuinka sosionomi tuntee erilaiset palveluiden tuottajat, jolloin sosionomi osaa muodostaa vastavuoroisen suhteen eri palvelutuottajien kanssa. Sosionomi tuntee julkisen sektorin ja kykenee käyttämään sitä voimavarana sekä toimii myös yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Sosionomin osaamiseen kuuluu myös palveluohjauksen erilaisten mallien ja käytäntöjen sekä etsivän työn menetelmät, jolloin hän osaa toimia vaativissakin toimintaympäristöissä. Nämä palveluohjauksen taidot nähdään tärkeänä varsinkin ennaltaehkäisevän lastensuojelu-, päihde- ja mielenterveystyön kannalta. (Tast 2003: 117.)

6.5 Moniammatillisen yhteistyön sekä johtamisen ja kehittämisen osaaminen

Yhtenä sosionomin (AMK) erityisasiantuntijuuden alueena nähdään olevan tiimi- ja verkostotyön sekä moniammatillisen yhteistyön osaaminen. Sosionomi toimii koulutuksensa aikana monialaisissa ammattikorkeakouluissa. Hän saa jo silloin hyvää kokemusta moniammatillisesta yhteistyöstä ja verkostotyöstä. Sosionomiopiskelijat työskentelevät tiimeissä useissa eri yhteyksissä ja he harjaantuvat samalla tiimin toiminnan arvioimiseen ja yhteistoiminnalliseen oppimiseen sekä työn kehittämiseen.

Sosionomi osaa työskennellä yhteistyön mahdollisuuksien luojana ja verkostojen rakentajana sekä työn koordinoijana erilaisissa toimintaympäristöissä. Verkostotyön periaatteet tulevat sosionomeille opintojen kautta tutuiksi sekä teorian että käytännön kautta. (Tast 2003: 118.)

Johtamisen ja kehittämisen osaaminen nähdään myös tärkeänä osana sosionomin (AMK) erityisosaamista. Tälle osaamiselle perustana ovat hallinnon ja esimiestyön sekä yrittäjyyden opinnot, joissa saadaan myös käytännön kokemusta aiheesta. Johtajuus nähdään pedagogisena johtamisena. Varhaiskasvatuksen erilaisissa toimintaympäristöissä, erityisesti laatutyön johtamista sekä yhteistyön ja osaamisen kehittämistä, pidetään merkittävänä sosionomin erityisosaamisalueina. (Tast 2003: 118.)

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Suunnitteluvaihe ja kirjallisuustaustan selvitys

Opinnäytetyömme idea sai alkunsa omasta työelämän kokemuksesta sekä Johanna Hämäläisen opinnäytetyöstä (2008) ”Eri koulutustaustaisten lastentarhanopettajien osaaminen ja sen hyödyntäminen – päivähoiton johtajien näkemyksiä”. Koimme, että sosionomin koulutus ja osaaminen ovat varhaiskasvatuksessa vielä melko vieraita ja Hämäläisen opinnäytetyössä todettiin, että jos päiväkodeissa ei tunneta sosionomien osaamista, sitä ei myöskään voida hyödyntää. Haasteena on, miten tehdä sosionomin osaamista päiväkodeissa tunnetummaksi ja tähän haasteeseen halusimme lähteä vastaamaan.

Koimme, että tekemällä toiminnallisen opinnäytetyön pystymme parhaiten työstämään sellaisen työn, joka vastaa työelämästä nousseeseen tarpeeseen. Valitsimme toteutustavaksi esitteen tekemisen, sillä esitteen avulla saamme helposti vietyä tärkeää tietoa sosionomeista varhaiskasvatuksen työkentälle ja henkilöstölle. Toiminnallinen opinnäytetyö on tutkimuksellisen opinnäytetyön vaihtoehto ammattikorkeakoulussa. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan työelämässä käytännön toiminnan opastamista, järjestämistä ja järjeistämistä. Ammattialasta riippuen sillä voidaan tarkoittaa ohjeistusta tai opastusta tai tapahtuman toteuttamista. Toteutustapana voi

olla kansio, vihko, opas, elektronisessa muodossa tallennettu tiedosto tai näyttely tai tapahtuma. (Airaksinen – Vilkkä 2003: 9.)

Hyvä aihe opinnäytetyölle on sellainen, jonka idea on lähtöisin koulutusohjelman opinnoista ja aihe nivoutuu siten, että sen avulla pystytään luomaan yhteyksiä työelämään sekä syventämään tietoja ja taitoja, joita opiskelijalta löytyy. Toiminnallisessa opinnäytetyössä suositeltavaa on, että opinnäytetyölle saadaan työelämän yhteistyökumppani. Työelämästä lähtöisin oleva opinnäytetyö tukee opiskelijan ammatillista kasvua. (Airaksinen – Vilkkä 2003: 16–17.) Yhteistyökumppanimme oli päivähoitoalue Helsingissä.

Toiminnallisissa opinnäytetöissä raportin tekemistä ei voi aina kokonaan unohtaa, sillä työelämän ammattilaisilla on paljon tietoja ja taitoja, joita ei välttämättä voi tavoittaa ilman raportin tekemistä. Toiminnallista opinnäytetyötä tehtäessä on tärkeää pohtia opinnäytetyön kohderyhmä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuote, opastus tai ohjeistus tehdään joillekin tai joidenkin käytettäväksi, sillä tarkoituksena on ihmisten osallistuminen toimintaan tai toiminnan selkeyttäminen oppaan tai ohjeistuksen avulla. (Airaksinen – Vilkkä 2003: 9, 38.) Vaikka työelämän tarve opinnäytetyöllemme olikin jo tiedossa, halusimme asiantuntijahaastattelun avulla saada selville esitteen lukijoiden toiveita sen sisällöstä.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa aloitimme aineiston ja kirjallisuustaustan kartoittamisen. Sosionomin kompetenssialueista muodostui yksi merkittävä aineisto, sillä niihin on tiivistetty sosionomin osaaminen ja valmiudet eri osa-alueilla. Lähdettyämme perehtymään aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen valitsimme Eeva Tastin sosionomin (AMK) osaamisprofiilia käsittelevän lisensiaatintutkimuksen (2003) yhdeksi aineistoksi, joka tukee näkökulmaa sosionomin osaamisesta. Työstäessämme opinnäytetyötämme koimme tärkeäksi sisällyttää työhön sosionomin (AMK) koulutuksen ja opetussuunnitelman sekä lastentarhanopettajan kelpoisuuslain (272/2005) ja sitä tarkentavan asetuksen (608/2005). Toteuttamamme asiantuntijahaastattelut tukivat tätä näkemystä, sillä niistäkin nousi toive, että esitteessä selvennettäisiin näitä teemoja. Sosionomin koulutusta käsittelevän aineiston lisäksi varhaiskasvatuksen kirjallisuus oli osana työtämme läpi opinnäytetyön toteutuksen.

7.2 Päiväkodin johtajien haastattelut

7.2.1 Parihaastattelu

Tavallisin syy käyttää toiminnallisissa opinnäytetöissä selvitystä on, että tekijät haluavat toteuttaa tuotteen kohderyhmälähtöisesti, mutta kohderyhmän tarkkoja tarpeita ei vielä tunneta (Airaksinen – Vilkkä 2003: 57). Haastattelimme kahta päiväkodin johtajaa saadaksemme taustatietoa ja esitteen lukijoiden tarpeet selville. Haastattelu selvitti, millaiselle esitteelle olisi tarvetta, ja mitä sisältöjä päiväkodin johtajat halusivat esitteessä olevan.

Tutkimusmenetelmiä käytetään toiminnallisessa opinnäytetyössä väljemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä, vaikka tietoa kerätään melko samoin keinoin. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kyse on lähinnä selvityksen tekemisestä. Selvitys toimii yhtenä tiedonhankinnan apukeinona. (Airaksinen – Vilkkä 2003: 57.) Koska tässä työssä kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, haastattelu toimi pelkästään taustatietona. Haastattelu oli tärkeä esitteen kokoamisen kannalta, jotta saimme koottua esitteestä mahdollisimman työelämälähtöisen.

Toteutimme haastattelun parihaastatteluna. Tämä haastattelumuoto on yksi ryhmähaastattelun alalajeista. Pari- ja ryhmähaastatteluun osallistuvat kommentoivat asioita melko spontaanisti ja tuottavat monipuolista tietoa kyseessä olevasta ilmiöstä. Parihaastattelussa haastattelijä puhuu sekä molemmille haastateltaville yhtä aikaa että vain toiselle kerrallaan. Haastattelijä pyrkii saamaan aikaan vapaata keskustelua ja osallistamaan keskusteluun myös sen henkilön, joka ei ole osallistunut yhtä paljon kuin toinen. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 61–62.)

Parihaastattelun etuna on, että sitä käyttämällä saadaan tietoa useammalta vastaajalta samanaikaisesti, mutta parihaastattelun haittana saattaa olla esimerkiksi se, että johtoasemassa olevat ihmiset ovat toisinaan vastahakoisia osallistumaan haastatteluihin, jotka tapahtuvat ryhmässä tai parin kanssa. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 63).

Kerätyn tiedon laatu pyritään toiminnallisissa opinnäytetöissä varmistamaan käyttämällä valmiita tutkimusmenetelmiä, kuten lomake- tai teemahaastattelua yksilöille tai

ryhmille. Toiminnallisessa opinnäytetyössä laadullisella tutkimuksella kerättyä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyöissä. (Airaksinen – Vilkkä 2003: 57–58.) Emme kokeneet, että parihaastattelussa keräämäämme aineistoa olisi tarpeellista analysoida, sillä saatua tietoa, käytettiin ainoastaan lisätiedon hankkimiseksi ja argumentoinnin tukena.

Haastateltavat jäivät nimettömiksi ja opinnäytetyöstä ei ilmene, mille päivähoidon alueelle haastattelut toteutettiin. Haastatteluun osallistuvat päiväkodin johtajat valikoituivat yhteistyökumppanimme toimesta, eivätkä he olleet meille entuudestaan tuttuja.

7.2.2 Parihaastattelun toteutus

Parihaastattelu toteutettiin syksyllä 2011. Haastattelu tapahtui erään päiväkodin toimintahuoneessa, jossa ei ollut häiriötekijöitä. Haastateltavat pystyivät näin keskustelemaan vapaasti ilman, että muut henkilöt olisivat häirinneet tilannetta. Haastattelun aluksi tarjosimme johtajille kahvia sekä teetä ja loimme haastattelutilanteen tunnelmasta rennon ja vapaan. Informoimme heti aluksi haastateltavia opinnäytetyömme merkityksestä ja tavoitteista sekä siitä, että vastauksia käsitellään luottamuksellisesti. Haastateltavat saivat myös tietää osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä siitä, mihin tulemme haastattelujen avulla saamamme tietoa käyttämään. Haastattelutilaisuus kesti noin viisikymmentä minuuttia.

Kerroimme haastateltaville haastattelun tarkoituksesta ja siitä, että kyseessä on haastateltavien välinen keskustelu, johon olimme laatineet valmiit teemat. Olimme lisänneet teemojen alle avainlauseita, joita haastateltavat pystyivät halutessaan käyttämään. Kerroimme kuitenkin heti aluksi myös sen, että teemojen yli voi keskustella kuitenkin aiheessa pysyessä. Mainitsimme myös, että esitämme tarkentavia kysymyksiä tarpeen tullen.

7.2.3 Haastattelusta nousseet näkökulmat

Haastattelussa johtajat toivat ilmi, että kummallakaan heistä ei ole kovin paljon kokemusta sosionomeista työntekijöinä tai sosionomien koulutuksesta. Johtajat kokivat,

että heidän kokemuksensa sosionomeista perustuivat mielikuviin ja mahdollisesti aikaisempien työntekijöiden persoonallisuuteen. Nämä vähäiset kokemukset olivat kuitenkin olleet positiivisia, mutta tarkennettua lisätietoa koulutuksen tuomista erityisosaamisalueista kaivattaisiin työkentällä. Sosionomin koulutussisällöt olivat johtajille epäselviä ja niistä he toivoivatkin lisätietoa. Johtajat kaipasivat erityisesti tietoa suuntautumismahdollisuuksista ja työharjoitteluista.

Johtajat kokivat, että laki sosiaalihuollon kelpoisuuksista oli epäselvä, ja että heillä ei ollut perusteellista tietämystä siitä, mihin sosionomi kykenee pätevytyhmään työelämässä vielä valmistumisen jälkeen. Viittasimme tällä sosionomin mahdolliseen erikoistumiseen erityisopettajaksi ja vielä evättyyn mahdollisuuteen erikoistua esiopettajaksi. Johtajat halusivat selvästi tarkkaa lisätietoa näistä pätevytyhmisalueista ja kokivat, että niistä oli vain vähän tietoa. Johtajat eivät myöskään olleet täysin tietoisia siitä, että sosionomin on suoritettava lastentarhanopettajan pätevyyteen tarvittavat 60 opintopistettä ennen valmistumista, sillä valmistumisen jälkeen lastentarhanopettajan kelpoisuutta ei voi saada lisäkoulutuksella. Johtajat kokivat, että tämäkin tieto tulisi sisällyttää esitteeseen.

Kysyttäessä esitteen sisällön laajuudesta johtajat kokivat, että sosionomin vahvuuksista kertovan esitteen tulisi olla tiivis, ei kuitenkaan liian tiivis. He toivoivat, että esitteeseen tulee selkeitä kappaleita, joihin he voivat tarvittaessa perehtyä tarkemmin. Johtajien mielestä esitteen ulkoasuun tulisi kiinnittää erityisesti huomiota, niin että lukijan on helppo perehtyä siihen.

7.3 Esitteen kokoaminen

Kirjallisuustaan perehtymisen sekä asiantuntijahaastattelun jälkeen aloimme koota esitettä kohderyhmälähtökohtaisesti. Esite on suunnattu päiväkodin johtajille ja muulle henkilöstölle ja pyrimme tekemään sellaisia sisällöllisiä valintoja, että esite olisi mahdollisimman hyödyllinen kohderyhmälle. Asiantuntijahaastattelussa esitteen toivottiin olevan tiiviisti ilmaistu, mutta kuitenkin sisällöltään tarpeeksi laaja.

Asiantuntijahaastatteluista nousi myös sisällöllisiä toiveita ja pyrimme ottamaan ne osaksi esitettä omien tärkeiksi katsomien sisältöjen lisäksi. Ajankohtaisuus on tärke-

ää esitteessä. Metropolia Ammattikorkeakoulun Sosiaalialan koulutusohjelmaa uudistettiin ja uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön syksyllä 2011. Uuden opetussuunnitelman sisältyessä esitteeseen varmistimme sen, että työmme sisältö on ajankohdainen.

Kiinnitimme huomiota esitteen ulkoasuun, jotta se olisi mahdollisimman helppolukuisen. Kokosimme tärkeitä osioita erilaisiin kaavioihin ja valitsimme selkeän värimaailman. Halusimme värimaailman tuovaan mieleen Metropolia Ammattikorkeakoulun, sillä esitteessä käsitellään sosionomin (AMK) opetussuunnitelmaa juuri Metropolia Ammattikorkeakoulussa.

8 Pohdinta ja yhteenveto

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tehdä sosionomin (AMK) vahvuuksia varhaiskasvatuksessa tunnetummaksi esitteen ja opinnäytetyömme avulla sekä tuoda esille sosionomin osaamista. Olimme oman lastentarhanopettajan työmme kautta huomanneet työelämän tarpeen saada lisätietoa sosionomin kompetensseista ja kelpoisuudesta. Opinnäytetyötämme varten tehdyistä päiväkodin johtajien haastattelusta nousi tämä sama näkemys lisätiedon tarpeesta. Lähdimme opinnäytetyömme kautta vastaamaan tähän tarpeeseen ja pyrimme toteuttamaan prosessiamme mahdollisimman työelämälähtöisesti.

Valitsimme opinnäytetyömme raporttiosuuteen teemoja, jotka mielestämme olivat työelämälle hyödyllisiä ja näiden teemojen pohjalta kokosimme esitteen. Sosionomin (AMK) kompetenssialueissa ja osaamisprofiilissa kerrotaan nimenomaan sosionomin osaamisesta, ja koimme, että nämä teemat ovat merkittäviä työelämän kannalta. Kyseisten teemojen lisäksi asiantuntijahaastattelussa ilmeni selkeää tarve selventää sosionomin kelpoisuutta ja pätevyyttä toimia lastentarhanopettajana, sillä johtajat kokivat, että laki sosiaalihuollon kelpoisuuksista oli epäselvä. Heillä ei myöskään ollut perusteellista tietämystä siitä, mihin sosionomi kykenee päteväitymään työelämässä valmistumisen jälkeen. Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosionomin koulutuksen lähtökohtana on sosiaalipedagoginen osaaminen, ja tämän vuoksi näimme tärkeäksi ottaa osaksi työtämme myös sosiaalipedagoginen näkökulma. Esitteen kokoamisvai-

heessa pyrimme tekemään esitteestä tiiviin kokonaisuuden kuitenkin jättämättä pois laajoja asiakokonaisuuksia. Tiivistimme asiakokonaisuuksia kaavioiden avulla, ja näin ne helpottavat lukijaa omaksumaan tiedon ja hyödyntämään sitä työskennellessään.

Pyrimme esitteen avulla laajentamaan johtajien tietämystä sosionomien osaamisesta, ja toivoimme johtajien sitä kautta rohkaistuvan käyttämään hyväksi erilaista osaamista, jota heillä päivähoitoyksikössään on. Tulevaisuus näyttää lisääntykö tieto sosionomien osaamisesta työelämässä sekä tullaanko lastentarhaopettajan varhaiskasvatustyötä jakamaan erilaisten erityisosaamisalueiden mukaan. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen työyhteisössä oleva teoreettinen tietämys syrjäytymisestä ja marginalisoinnista sekä lastensuojelun erityisosaaminen ovat tämän hetken yhteiskunnallisessa tilanteessa hyvin arvokkaita. Työelämän pula pätevistä lastentarhanopettajista on tällä hetkellä melko suuri ja voikin olla, että lastentarhanopettajan kelpoisuuden hankkineiden sosionomien työtehtävä tulee muuttumaan jatkossa esimerkiksi esiopetuspätevyyden osalta. Opinnäytetyöprosessin edetessä tulimme tietoisemmiksi, siitä että työelämän tietämys sosionomin (AMK) koulutuksesta ja pätevyydestä on vielä melko puutteellista. Tämä vahvisti omaa haluamme tehdä nuorta sosionomin koulutusta näkyvämmäksi ja tutummaksi.

Esite onnistui mielestämme hyvin, ja saimme koottua siihen tietoa varhaiskasvatuksessa työskentelevistä sosionomeista työelämän tarpeen näkökulmasta. Esite kertoo tiivistetysti sosionomin (AMK) kompetensseista, eikä sen ole tarkoitus kertoa kaikkea sosionomin koulutuksesta ja sen tuomista erityisosaamisalueista. Halutessaan asiaan voi perehtyä enemmän esimerkiksi esitteen lähdekirjallisuudesta. Jokaisen työntekijän osaamista ja työskentelytapoja määrittää myös persoonallisuus ja omat elämäkokemukset. Esitteellä pyrimmekin kertomaan koulutuksen mahdollisesti tuomasta osaamisesta, mutta tulee ottaa huomioon myös jokaisen persoonan ja yksilöllisten ominaisuuksien vaikutus ammattitaitoon.

Pyrimme käyttämään opinnäytetyössämme mahdollisimman ajankohtaista tietoa sekä kirjallisuutta, jotta esite ja raporttimme ovat luotettavia ja ajankohtaisia. Esite tullaan tallentamaan sähköiseen muotoon, mikä tekee mahdolliseksi esitteen levittämisen ja

saatavuuden. Esitettä voidaan myös päivittää ja muokata tarpeen mukaan mikäli jokin osa-alue uudistuu tai muuttuu.

Opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan tukenut ammatillista kasvuamme ja olemme positiivisesti ylpeitä lastentarhanopettajan ammatista ja työstä. Olemme onnekkaita, jos olemme oman työuramme alussa saaneet tuotua edes hieman tunnetta-
vuutta lastentarhanopettajina toimiville sosionomeille (AMK) ja heidän koulutuksensa tuomalle osaamiselle.

Lähteet

- Airaksinen, Tiina – Vilkkä, Hanna 2003: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosa-
keyhtiö Tammi.
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986.
- Helsingin Kaupunki Sosiaalivirasto 2011: Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Lasten päivä-
hoito. Oppaita ja työkirjoja 2011:1. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja
käytäntö. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Hämäläinen, Johanna 2008: Opinnäytetyö: Eri koulutustaustaisten lastentarhanopettajien
osaaminen ja sen hyödyntäminen: Päiväkodin johtajien näkemyksiä. Helsinki: Met-
ropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Järvinen, Mervi – Laine, Anne – Hellman-Suominen, Kirsi 2009: Varhaiskasvatusta am-
mattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kupila, Päivi 2011: Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa:
Hujala, Eeva – Turja, Leena. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
300-311.
- Kurki, Leena 2001: Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa: Karila,
Kirsti – Kios, Jarmo – Virtanen, Jorma 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia.
Jyväskylä: PS-kustannus. 112-135.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272.
- Lastentarhanopettajaliitto 2005: Lastentarhanopettaja- varhaiskasvatuksen asiantuntija ja
ammattilainen. Verkkodokumentti.
<<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/OSAAJAESITESUOMI.PDF>> Luettu 10.8.2011.
- Metropolia Ammattikorkeakoulu 2011: Opinto-opas. Verkkodokumentti. <<http://opinto-opas-ops.metropolia.fi/index.php?rt=index/nuoretJaAikuiset/SS11S1>> <<http://opinto-opas-ops.metropolia.fi/index.php?rt=index/nuoretJaAikuiset/SS11S1/ajoitussuunnitelma&lang=fi>> Luettu 30.8.2011.
- Mäkinen, Päivi – Raatikainen, Eija – Rahikka, Anne – Saarnio, Tuula 2009: Ammattina sosio-
nomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen.
Nykytila ja kehittämistarpeet. sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7.
Verkkodokumentti.
<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen_henkiloston_koulutus_ja_osaaminen__Nykytila_ja_kehittamistarpeet_fi.pdf> Luettu 13.7.2011.

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002: Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Verkodokumentti. <<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>> Luettu 13.7.2011.
- Tast, Eeva 2003: Sosionomin (AMK) osaamisprofiili varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.
- Tast, Eeva 2007: Juuret ja siivet – sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa Teoksessa: Hämäläinen, Juha 2007. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry. 17-50.
- Tiilikka, Aila 2010: Kasvatuskumppanuus – Tulevaisuuden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Teoksessa: Fonsén, Elina – Turja, Leena 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Turja, Leena 2010: Lapset osallisina – Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa: Fonsén, Elina – Turja, Leena 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.

Kirje päiväkodin johtajille

Hyvä päivähoitoyksikön johtaja!

Olemme 3.vuoden sosionomiopiskelijoita Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyönämme **esitettä sosionomin (AMK) vahvuuksista varhaiskasvatuksessa päiväkodin johtajille.**

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esille sosionomin (AMK) osaamista ja vahvuuksia varhaiskasvatuksessa. Kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, jossa kokoamme esitteen päivähoitoyksiköiden johtajille ja lisäksi teemme raportin.

Tavoitteenamme on sosionomin vahvuuksista kertovan esitteen avulla edesauttaa päiväkodin johtajia hyödyntämään sosionomien osaamista entistä paremmin. Haluamme omalta osaltamme olla mukana tuomassa vielä melko uutta sosionomin koulutusta tutummaksi.

Tarkoituksenamme on haastatella taustatiedon kartoittamiseksi ja esitteen lukijoiden tarpeiden selville saamiseksi neljää päiväkodin johtajaa. Haastattelun toteutamme ryhmähaastatteluna ja äänitämme sen nauhurille sekä kuvaamme haastattelutilanteen. Toivoisimmekin, että voisimme sopia haastatteluajan mahdollisimman pian.

Käsitlemme hankkimamme aineiston luottamuksellisesti eikä opinnäytetyöstä tai esitteestä tule ilmi haastateltavien henkilöllisyys eikä alue, jonne haastattelu toteutettiin. Haastatteluun menee aikaa noin tunti.

Toivomme, että Teiltä löytyisi aikaa haastatteluun.

Ystävällisin terveisin

Kaisa Pulliainen

Maarit Viitanen

Sosionomin osaaminen varhaiskasvatuksessa

Kaisa Pulliainen ja Maarit Viitanen

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Sosionomin koulutus	2
3 Sosionomin kelpoisuus lastentarhanopettajan tehtäviin	5
3.1 Valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaoston laatimat sovellusohjeet (Sosiaali- ja terveysministeriön tehtäväksiänto)	6
3.2 Lastentarhanopettajan kelpoisuuden suorittaminen Metropolia Ammattikorkeakoulussa	7
4 Sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa	8
5 Sosionomin kompetenssialueet	10
Kirjallisuus	

1 Johdanto

Esitteen tarkoituksena on tuoda esille sosionomin osaamista varhaiskasvatuksessa. Esite on suunnattu päiväkotien johtajille, mutta se on hyödyllinen kaikille päivähoitossa työskenteleville. Esite kertoo tiivistetysti sosionomin koulutuksesta ja kelpoisuudesta toimia lastentarhanopettajana sekä sosionomin erityisosaamisalueista.

Ennen sosionominkoulutusta sosiaalialalla oli opistoasteen koulutuksia, joihin kuuluivat kehitysvammaohjaajan, sosiaaliohjaajan, sosiaalikasvattajan ja diakonin tutkinnot. Diakonin tutkintoa lukuun ottamatta tutkinnot yhdistettiin sosiaalialanohjaajan tutkinnoksi vuosina 1996–1998. Opistoasteen koulutusta uudistettiin 1990-luvulla, jolloin perustettiin ammattikorkeakouluja eri koulutusaloille. Vuosina 1991–1999 oli käynnissä kokeiluvaihe uudistuksista. Lain ammattikorkeakouluista tullessa voimaan alettiin ammattikorkeakouluja vakinaistaa vuonna 1995. Sosiaali- ja terveysala yhdistyivät yhdeksi koulutusalaksi ammattikorkeakoulutuksessa ja vuoden 1999 jälkeen alkoi valmistua sosionomeja (AMK). (Mäkinen – Raatikainen – Rahikka – Saarnio 2009: 13–14.)

Sosionomin koulutuksen ollessa vielä melko nuori, esitteellä pyritään selventämään sosionomin koulutusta ja sen sisältöjä. Esitteessä esitellään, millaisia osaamisalueita on lastentarhanopettajana toimivalla sosionomilla (AMK) sekä kerrotaan ajankohtainen tieto sosionomin kelpoisuudesta ja työllistymismahdollisuuksista. Sosionomin ammattinimike ei kerro, millä ammattialoilla sosionomi voi toimia. Koulutus on laaja-alainen ja se antaa valmiuksia moneen eri sosiaalialan työhön.

2 Sosionomin koulutus

Sosionomin (AMK) koulutuksessa saadaan valmiuksia työskennellä sosiaalialan tehtävissä ja monipuolisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä, joilla edistetään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia. Metropolia Ammattikorkeakoulussa sosionomin koulutuksen lähtökohtana on sosiaalipedagoginen osaaminen, mikä pyrkii vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Sosiaalipedagogiikkaan sisältyy pedagoginen eli kasvatuksellinen sekä sosiaalinen eli yhteiskunnallinen perspektiivi. Sosionomin koulutuksen perustehtävänä on edistää sosiaalista osallisuutta, tasavertaisuutta ja ihmisten hyvinvointia sekä ehkäistä huono-osaisuutta ja marginalisoitumista. Sosionomin koulutukseen voi halutessaan sisällyttää varhaiskasvatuksen opintoja ja opiskelija voi suorittaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden. (Metropolia Ammattikorkeakoulu; Mäkinen ym. 2009: 16.)

Opiskelija laatii opintojen kuluessa oman opintosuunnitelman, joka vastaa opiskelijan ammatillisiin pyrkimyksiin. Sosionomin koulutus koostuu 210 opintopisteestä. Metropolia Ammattikorkeakoulun Sosiaalialan koulutusohjelman uusittu opetussuunnitelma on otettu käyttöön syksyllä 2011. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Alla olevassa taulukosta näkyvät sosionomin (AMK) opetussuunnitelman sisällöt Metropolia Ammattikorkeakoulussa.

Sosionomin (AMK) koulutus koostuu 210 opintopisteestä

140 op kaikille yhteisiä opintoja, joihin sisältyy sosiaalipedagogisia valinnaisia ammatillisia opintoja

10 op
vapaavalinnaiset opinnot

45 op
työelämä-
harjoittelu (30
viikkoa)

15 op
opin-
näytetyö

Kaikille
yhteisiä
opintoja
125 op

Sosiaalipedagogiset
valinnaiset ammatilliset
opinnot 3x5op = 15op

Aikuissosiaaliohjaus,
yhteisötyö ja
sosiokulttuurinen
innostaminen,
varhaiskasvatus,
perhetyö, nuoruus,
erityiskasvatus tai oma
valinta osaamisen
vahvistamiseksi

Opintoihin kuuluu neljä työharjoittelujaksoa, jotka ovat harjoittelu 1 - Orientoituminen sosiaalipedagogiseen työhön, harjoittelu 2 - Sosiaalipedagoginen asiakastyö, harjoittelu 3 - Sosionomin ammatillisuuden vahvistuminen, harjoittelu 4 - Moninainen sosionomin työ.

Alla olevassa taulukossa näkyvät sosionomin (AMK) työelämäharjoitteluiden sisällöt.

Työelämäharjoittelu 1:
Orientoituminen
sosiaalipedagogiseen
työhön.
7 op

- Kesto 5 viikkoa
- Opiskelijan on tarkoitus työskennellä sosiaalipedagogisessa toimintaympäristössä tukien yksilöitä ja yhteisöjä arjessa

Työelämäharjoittelu 2:
Sosiaalipedagoginen
asiakastyö.
12 op

- Kesto 8 viikkoa
- Opiskelijan on tarkoitus toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä tukea asiakkaan voimaantumista

Työelämäharjoittelu 3:
Sosionomin
ammatillisuuden
vahvistuminen.
18 op

- Kesto 12 viikkoa
- Opiskelijan tavoitteena on vahvistaa omaa ammatillista osaamistaan sekä perustella omaa toimintaansa ja arvioida asiakastyötä tarkoituksenmukaisesti

Työelämäharjoittelu 4:
Moninainen sosionomin
työ.
8 op

- Kesto 5 viikkoa
- Opiskelija voi suorittaa sen esim. osallistumalla vapaaehtoistoimintaan tai tekemällä palkallista ammatilliseen toimintaan liittyvää työtä

3 Sosionomin kelpoisuus lastentarhanopettajan tehtäviin

Sosionomin (AMK) koulutukseen voi sisällyttää lastentarhanopettajan kelpoisuuden. Päivähoidon henkilökunnan kelpoisuuksista säädetään laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja kelpoisuuslakia tarkentavassa asetuksessa. Lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimukset määritellään myös tässä laissa ja asetuksessa. Ammattikorkeakoulussa suoritettu sosiaali- ja terveysalan tutkinto mahdollistaa kelpoisuuden lastentarhanopettajan tehtäviin sekä päivähoidon ammatillisiin johtotehtäviin tietyin ehdoin. Sosionomin (AMK) tutkintoon tulee sisällyttää vähintään 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot, mutta ne on suoritettava ennen valmistumista, sillä valmistumisen jälkeen lastentarhanopettajan kelpoisuutta ei voi saada lisäkoulutuksella. (Lastentarhanopettajaliitto 2005: 6–9; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: 46.)

Laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/272) sekä sitä tarkentavassa asetuksessa (2005/608) säädetään:

Kelpoisuusvaatimuksena lastentarhanopettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy lastentarhanopettajan koulutus, taikka sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. (L272/2005 7 §.)

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 7 §:n mukaiset varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot ovat yhteensä vähintään 60 opintopisteen laajuiset (A2005/608 1 §).

Nämä sosiaalihuollon kelpoisuussäädökset eivät koske 6-vuotiaiden esiopetusta, sillä siitä säädetään erikseen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa annetuissa asetuksissa (A 986/1998 ja A 865/2005). Tällä hetkellä sosionomi ei ole kelpoinen antamaan esiopetusta päivähoidossa eikä koulussa. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986.) Sosionomi ei myöskään ole kelpoinen antamaan erityisopetusta, sillä siitäkin säädetään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa annetuissa asetuksissa (A 865/2005).

3.1 Valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaoston laatimat sovellusohjeet (Sosiaali- ja terveysministeriön tehtäväksianto)

Lastentarhanopettajan kelpoisuuden koulutukseensa sisällyttävän opiskelijan täytyy sisällyttää tietyt varhaiskasvatukseen liittyvät opinnot (vähintään 60 opintopistettä) opintosuunnitelmaansa. Valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaosto on laatinut sovellusohjeet (Sosiaali- ja Terveysministeriön tehtäväksianto), siitä mitä näihin opintoihin tulisi sisältyä. Sovellusohjeen mukaan opiskelijan tulee sisällyttää opintoihinsa teoreettisia opintoja varhaiskasvatuksesta, työelämäharjoittelu, opinnäytetyö sekä valinnaisia opintoja.

Varhaiskasvatukseen liittyvät opinnot (60 opintopistettä)

Teoreettiset
opinnot
(25-35 op)

Pedagoginenhar-
joittelu
(10-24op)

Opinnäytetyö
(15 op)

Vapaasti
valittavat opinnot
(0-10op)

Teoreettisiin opintoihin tulisi sisältyä 25–35 opintopisteen verran seuraavista opinnoista: varhaiskasvatuksen teoriaopinnot, sosiaalipedagogiikan teoriaopinnot, varhaiskasvatukseen liittyvät yhteiskuntatieteelliset teoriaopinnot, kehityspsykologian teoriaopinnot, perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen teoriaopinnot, luovat ja toiminnalliset menetelmät sekä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuteen ja työn kehittämiseen liittyvät teoriaopinnot.

3.2 Lastentarhanopettajan kelpoisuuden suorittaminen Metropolia
Ammattikorkeakoulussa

Sosiaalialan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmille on yleistä monitieteisyys ja ilmiöpohjaisuus. Yhteistä ammattikorkeakoulujen opinnoille on 210 opintopisteen rakenne, joka koostuu perusopinnoista, ammattiopinnoista, syventävistä tai suuntaavista vaihtoehtoisista opinnoista, vapaasti valittavista opinnoista, harjoitteluista sekä opinnäytetyöstä. Opetussuunnitelmat ja opintojaksot sen sijaan usein poikkeavat toisistaan. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto.)

Metropolia Ammattikorkeakoulu on soveltanut sosiaalialan koulutusohjelmassa valtakunnallisen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusjaoston laatimia sovellusohjeita seuraavasti: opiskelijan on sisällytettävä teoreettisiin opintoihin elämäntutkimuksen tukeminen varhaiskasvatuksessa (3op) ja sosiaalipedagogiset valinnaiset ammatilliset opinnot (33op). Sosiaalipedagogisista ammatillisista opinnoista on valittava varhaiskasvatuksen opintokokonaisuus: varhaiskasvatustyön perusteet (5op), lapsen yksilöllinen kasvu, kehitys ja oppiminen (5op), varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot (5op) sekä 18 opintopisteen työelämäharjoittelu: sosionomin ammatillisuuteen vahvistuminen. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Opiskelija suorittaa pedagogisen työharjoittelun, joka on opintopistemäärältään 18 opintopistettä. Työharjoittelu tulee suorittaa lastentarhanopettajan työtehtävissä, jotta opintopisteet voidaan sisällyttää lastentarhaopettajan kelpoisuuden vaatimaan 60 opintopisteeseen. Pedagogisessa harjoittelussa opiskelijan tulee osallistua lapsiryhmän kokonaistoiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin sekä kehittämiseen. Lisäksi opiskelijan tulee osallistua perheiden kanssa tehtävään kasvatusyhteistyöhön ja moniammatilliseen tiimin työskentelyyn sekä perehtyä päivähoiton ja varhaiskasvatuksen yhteistyötahoihin. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiseksi opinnäytetyö (15op) tulee tehdä varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan alueelta, ja se tulee sisällyttää 60 opintopisteeseen. Opinnäytetyössään opiskelija tarkastelee lapsuutta, perhettä tai vanhem-

muutta. Hänen tulee syventää sisällöllistä ja metodista osaamistaan varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan sisältöalueilla. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

Vapaasti valittavia opintoja voidaan hyväksyä maksimimäärä (0–10op) opiskelijan suoritusten mukaisesti, ja vain varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan liittyvät opintojaksot hyväksytään lastentarhanopettajan kelpoisuuden saamiseksi. (Metropolia Ammattikorkeakoulu.)

4 Sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa

Sosiaalipedagogiikka sisältyy vahvasti sosionomin (AMK) koulutukseen Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Erityisesti lastentarhanopettajan kelpoisuuden koulutukseensa sisällyttävä opiskelija luo sosiaalipedagogisen ajattelutavan opinnoissaan. Koulutus on se vaihe, jolloin opiskelijan omat eettiset arvot, oma ajattelutapa ja näiden pohtiminen tukee häntä sosiaalipedagogisessa ammatillisessa työssä tulevaisuudessa työskennellessään. (Kurki 2001: 131–132.)

Varhaiskasvatus tarjoaa sosiaalipedagogiikan käytölle hyvin laajan toimintaympäristön ja sosiaalipedagogiikan voidaan ajatella olevan yksi varhaiskasvatuksen taustaorientaatio. Sosiaalipedagogiikassa ei ole yksittäisiä menetelmiä, vaan sosiaalipedagogiikan perusajatuksen sisältävät menetelmät tukevat varhaiskasvatustyötä. Sosiaalipedagogiikka määrittelee pedagogiset menetelmänsä sekä oman perinteensä kautta että arvioiden yleisen kasvatustieteen menetelmien sosiaalipedagogista sovellettavuutta. (Kurki 2001: 130–133; Tast 2007: 28.)

Sosiaalipedagogisesti orientoituvassa varhaiskasvatuksessa lapsi ajatellaan aina osana perhettään ja lähiyhteisöjään, mutta ensisijaisesti persoonana ja itsenäisenä toimijana. Sosiaalipedagogiikassa lapsen kehitys ja kasvu nähdään kokonaisvaltaisena, yhteiskuntaan yhteydessä olevana prosessina, jossa kasvu ja kehitys ovat yhteydessä siihen ympäristöön ja kulttuuriin, jossa lapsi elää. Sosiaalipedagogiikassa varhaiskas-

vattaja ymmärtää erilaisia perhekulttuureja sekä tunnistaa omia kasvu ja kulttuuri-taustan kautta syntyneitä näkökulmia. (Tast 2007: 29, 33.)

Sosiaalipedagogiikka käsittelee keskeisesti arkea ja subjektiutta. Sosionomin varhaiskasvatusosaamisessa se näkyy lapsilähtöisyytenä, kasvatuskumppanuuden toteutumisenä ja perheen tukemisena vaikeissa elämän tilanteissa. Toisin sanoen se on myös lapsen edun näkökulmasta perheen elämäntyylin ja kulttuurin huomioon ottamista. Sosiaalipedagogiikka ajattelee kasvatusta dialogisena prosessina, jossa tärkeää on ihmisten osallisuus. (Tast 2003: 114.)

Sosiaalipedagoginen ajattelu korostaa vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisuuden kautta oppimista elämään yksilöinä yhteisöissä. Oppiminen tapahtuu oppijan aktiivisena ja päämääräsuuntautuneena toimintana, jossa tärkeää on itsenäinen ongelmanratkaisu. Tällöin oppimisympäristön tulisi olla monipuolinen ja tukea mahdollisuutta lapsen aktiiviseen omaehtoiseen toimintaan. (Tast 2007: 30.)

Sosiaalisten ongelmien muodostuminen ajatellaan sosiaalipedagogiikassa johtuvan yhteiskunnan rakenteellisten epäkohtien ja yksilön valintojen, tietämättömyyden ja osaamattomuuden yhteisvaikutuksesta. Perheen näkökulmasta olisi tärkeää tarkastella mahdollisuuksia ja edellytyksiä, joita yhteiskunta tarjoaa tai näiden edellytysten puuttumista. Sosiaalipedagogiikan ja sosiokulttuurisen innostamisen mukaan yksilöllä ajatellaan olevan ne ominaisuudet, joita tarvitaan yksilön kehityksen toteuttamisessa parhaalla mahdollisella tavalla. Yksilön arjessa selviytymisessä auttaa tuntemus siitä, että voi vaikuttaa itseä koskeviin asioihin sekä tietämys oman persoonan arvostuksesta. (Tast 2007: 34–35; Tast 2003: 113.)

Sosiaalipedagoginen ajattelutapa persoonan ja yhteisön välisestä suhteesta auttaa lasta kasvamaan tädeksi persoonaksi eli ainutlaatuiseksi, itsenäiseksi ja valintoihin kykeneväksi yksilöksi. Tämä toteutuu vain aidossa yhteisössä, yhteydessä toisiin samanarvoisiin persooniin. Sosiaalipedagogiikka voikin olla erinomainen taustaorientaatio varhaiskasvatukselle, koska varhaiskasvatuksen piirissä on mahdollista toteuttaa sosiaalipedagogiikan molempia tehtäviä: auttaa lasten sosialisatiota ja tukea syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja heidän perheitään. (Kurki 2001: 130, 133–134.)

5 Sosionomin kompetenssialueet

Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto on määrittänyt sosionomin (AMK) kompetenssialueet koulutuksen eri vaiheissa. Käsite kompetenssi on lähikäsite osaamiselle ja sillä tarkoitetaan työntekijän kykyä, taitoja ja ominaisuuksia suoritua tietyistä tehtävistä. Kompetenssi on yksilön tai yhteisön mahdollista kykyä selviytyä erilaisissa tilanteissa tavoitteen mukaisesti.

Kompetenssialueet on jaettu kuuteen eri osaamisalueeseen: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyöosaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Näissä kompetenssialueissa on eroteltu sosionomin (AMK) varhaiskasvatusosaaminen jokaisella osaamisalueella erikseen. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011; Mäkinen ym. 2009: 17.)

Kaaviossa on jaoteltu sosionomin (AMK) kompetenssialueet varhaiskasvatuksessa. (Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.)

Sosionomin sosiaali-alan eettinen osaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•Tunnistaa eettisiä ongelmia, soveltaa työssään varhaiskasvatustyötä ohjaavia eettisiä periaatteita•Ottaa huomioon erilaiset arvot•Omaa kyvyn tehdä lapsen ja perheen tarpeet ja aseman näkyväksi yhteisössä•Toimintaa ohjaa lapsilähtöisyys
Sosionomin asiakastyön osaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•Tukee ja opastaa lapsia kehityksen, kasvun ja oppimisen eri vaiheissa•Kykenee arvioimaan lapsen yksilöllisiä ja lapsiryhmän tarpeita•Käy dialogista ja tasa-arvoista vuoropuhelua asiakkaiden kanssa kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti•Kykenee havaitsemaan riskitilanteessa elävät lapset ja perheet
Sosionomin sosiaali-alan palvelujärjestelmäosaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•Tuntee ja käyttää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun asiakirjoja ja lainsäädäntöä•On omaksunut moniammatillisen ja verkostomaisen työskentelytavan osaksi työskentelyään
Sosionomin kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•Soveltaa työskentelyssään lapsi- ja perhepoliittisia periaatteita•Kykenee hyödyntämään varhaiskasvatuksen ja perhetyön palvelujärjestelmää osana yhteiskunnallista kontekstia•Edesauttaa lapsen ja vanhempien osallisuutta erilaisissa yhteisöissä ja ympäristöissä•Vahvistaa lapsen oikeuksien ja hyvän elämän toteutumista yhteiskunnassa
Sosionomin tutkimuksellinen kehittämisosaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•Kykenee arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatuksen työtapoja ja menetelmiä•On mukana varhaiskasvatuksen aluekehitystyössä sekä mahdollisesti myös koulutuksen kehittämisessä
Sosionomin johtamisosaaminen varhaiskasvatuksessa	<ul style="list-style-type: none">•kykenee toimimaan lähiesimiehenä kasvatusyhteisössä•edistää ja tekee mahdolliseksi kumppanuusperustaisen kasvatusyhteistyön työyhteisössä, verkostoissa sekä perheiden kanssa

Kirjallisuus

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986.

Kurki, Leena 2001: Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa: Karila, Kirsti – Kios, Jarmo – Virtanen, Jorma 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272.

Lastentarhanopettajaliitto 2005: Lastentarhanopettaja- varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen. Verkkodokumentti. <<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/OSAAJAESITESUOMI.PDF>>

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2011: Opinto-opas. Verkkodokumentti. <<http://opinto-opas-ops.metropolia.fi/index.php?rt=index/nuoretJaAikuiset/SS11S1>> <<http://opinto-opas-ops.metropolia.fi/index.php?rt=index/nuoretJaAikuiset/SS11S1/ajoitussuunnitelma&lang=fi>>

Mäkinen, Päivi – Raatikainen, Eija – Rahikka, Anne – Saarnio, Tuula 2009: Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen_henkiloston_koulutus_ja_osaaminen__Nykytila_ja_kehittamistarpeet_fi.pdf>

Tast, Eeva 2003: Sosionomin (AMK) osaamisprofiili varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.

Tast, Eeva 2007: Juuret ja siivet – sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa Teoksessa: Hämäläinen, Juha 2007. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.

Valtakunnallinen ammattikorkeakoulujen varhaiskasvatusverkosto 2011.